

NAŠ ROD

LETNIK XII
LETO 1940/41

7

Naslovna slika: *Pavel Golia.*

»Naš rod« izhaja v Ljubljani med šolskim letom in ga prejemaajo naročniki »Mladinske matice«, ki plačajo naročnino za list in publikacije »Mladinske matice« v mesečnih obrokih po din 3—. Celoletna naročnina znaša 30 din.

List izdaja »Jugosl. učiteljsko združenje« — sekcija za dravsko banovino v Ljubljani, zanjo odgovarja Metod Kumelj.

Glavni in odgovorni urednik Josip Ribičič.

Uredništvo in uprava: Ljubljana, Frančiškanska ulica 6.

Tisk Učiteljske tiskarne v Ljubljani (predstavnik Francè Strukelj).

Jože Župančič:

PAVEL GOLIA

Ilustriral Ivan Vavpotič

Pavel Golia, direktor ljubljanske Drame, je v naši književnosti znan kot pesnik in zlasti še kot avtor enajstih gledaliških del. Na tisoče slovenskih otrok, pa tudi odraslih, pozna njegove mladinske igre: »Pastirčkove poslednje sanje«, »Princeska in pastirček«, »Triglavska bajka«, »Uboga Ančka«, »Srce igraček«, »Jurček« in »Sneguljčica«.

Velik živder-žavder je vladal v ljubljanskem gledališču ob miklavževanju 5. decembru 1940. Izvajali so Golievo pravljico: »Sneguljčica«. Vse gledališče je bilo do zadnjega prostora zasedeno. Tudi jaz sem pripeljal tjakaj svojo Alenčico.

Na odru se je razvijala v srce segajoča usoda zapostavljene Sneguljčice. Ko je v poslednjem prizoru padel zastor, sva sedla s pesnikom Sneguljčice v njegovi pisarni k pomenku.

Pavel Golia je dolenski rojak iz Trebnjega. Njegov oče je bil tam sodni predstojnik. Ko je bilo Pavlu šest let, so se preselili v Novo mesto.

Golia mi pripoveduje: »Dasiravno sem zapustil Trebnje že leta 1893. — rojen pa sem bil tam 10. aprila leta 1887., ravno na cvetno nedeljo — me vežejo na rojstni kraj najlepši spomini. Nepozabni so mi ostali tudi mnogi starejši Trebanjci. Še živ mi stoji v spominu dovtipni Orekarjev oče. Po tedanji navadi je bil vedno oblečen v žameten telovnik z velikimi srebrnimi gumbi. Ko smo zapuščali Trebnje, je ležal v ogromni krsti med vežnimi vrati. Okrog njega so se zbirali pogrebci. Rad bi šel za njegovim pogrebom, pa smo morali nenadoma odpotovati zaradi kužne bolezni davice. Ta nas je tako pregnala, da sem obiskoval prvi razred ljudske šole v več krajih, in sicer v Trebnjem, v Mokronogu, v Metliki in v Novem mestu. Tudi starega Kolca, ki se je tresel po vsem telesu, se še spominjam, pa

tudi Pintarčka, ki je popravljaj sončnike in dežnike. Lazar je zbiral po Trebnjem in ostali soseski kosti ter jih najbrže prodajal v ljubljansko tovarno, kjer so jih predelavali v klej. Otroci so bili njegovi zvesti sotrudniki. Po vseh kupih in kotih so zbirali kosti in so jih nosili Lazarju. Ta je dajal otrokom za nagrado malisne sladkorčke, bele in rdeče. Nosil jih je po žepih v telovniku in suknji.

Takrat še ni bilo dolenske železnice. Iz Ljubljane do Novega mesta so jo potegnili šele kasneje. Pošto in potnike je prevažal takrat po dolenskih cestah velik poštni voz, nazvan »albogen«, po nemški besedi »Allwagen«, to je voz za vse. Vse je drvelo na ulico, ko se je bližal »albogen« in je postiljon ob prihodu neumorno trobil v rog. Zaradi počitka se je poštni voz za nekaj časa ustavil. Medtem ko so se potniki in postiljon krepčali v gostilni, smo mi otroci brž zasedli vozilo. Nekateri so zlezli v kočijo na sedeže, jaz pa sem se najraje povzpел na kozla.

V tistih časih smo se sladkali že z navadnimi kolači. Kako so bili dobri ptički iz testa, ki jih je pekla Sigmund

dova mama. Mnogokrat smo sloneli pri njej, ko je pripravljala peko. Ptičkom je napravila oči iz poprovih zrn.

Prvi bolesteni doživljaj je bil zame smrt mojega učitelja p. Florentina Hrovata. V Novem mestu so tedaj poučevali na deški ljudski šoli patri frančiškani. Pater Florentin ni bil samo dober in plemenit učitelj, ki nas je s šalami uvajal v skrivnost števil in črk, temveč je bil tudi marljiv prevajalec povesti Krištofa Šmida, ki smo jih v tisti dobi največ čitali.

V gimnaziji pa je bil moj prvi razrednik profesor Poljanec. Nagrobni napis si je sestavil sam:

Mi zibeljko Štajerska, Kranjska mi rako je dala. Obedve sem ljubil enako. Latinsko, germansko, helensko učil, najrajši slovensko sem slovstvo gojil.

Golia se je odločil za vojaški stan. Iz Novega mesta je odšel v kadetnico in postal avstrijski oficir l. 1907.

»Kako da ste se odločili, gospod direktor, za vojaško sukno?« sem ga vprašal.

»Naša življenjska pot zavisi čestokrat od izrednega naključja,« odvrne direktor Golia in nadaljuje: »Bil sem novomeški študentek in sem neko jutro hitel v staro gimnazijo poleg frančiškanske cerkve. Na Glavni trg je tedaj prikorakala četa vojakov z mladim oficirjem na čelu. To je bil za dijake nepozaben dogodek. Pridružili smo se vojakom in smo jih nekaj časa spremljali ob strani. Med potjo sem zvedel, da so namenjeni na Gorjance, kjer bodo ostali več mescev. Za vse sem se zanimal, hlatal sem po odgovorih in izvedel, da bodo merili hribe in njih višine, oficir pa da bo risal zemljevide.

Pogled na vojaški oddelek z mladim oficirjem na čelu je napravil name globok, nepozaben vtis. Vse nadaljnje tedne in mesce so mi uhajale misli tja gor na Gorjance k vojakom in njihovemu oficirju. Dijaki in profesorji smo ždeli medtem v zatohlih učilnicah. Pri Sv. Jeri pa, kakor smo še tedaj rekli najvišji točki na Gor-

jancih, so hodili čez dan vojaki po hostah in sončnih košenicah, zvečer pa so posedli okrog ognjev v taborišču in so si pripovedovali doživljaje iz vojn, opisovali čudovite pohode v neznanе kraje . . . O, kako vse drugačen, lep, prekrasen je vojaški stan!

Moja življenjska pot je bila odločena.

V kadetnici v Karlovcu sem prebil štiri leta v ozračju najstrožjega vojaškega reda, natančnosti in vojaške discipline. Vstajali smo ob 5. uri zjutraj — v treh zimskih mescih uro kasneje — in legali k počitku ob devetih zvečer. Iz dneva v dan je teklo življenje po natančno določenem urniku. Najprej je bila budnica, nato umivanje, zatem zajtrk, proste vaje, predavanja iz predmetov splošne izobrazbe in vojaških ved, telovadba, sabljanje, borba z rapirjem, streljanje, ples, petje, glasba in še mnogo drugega. Tu sem navezal iskrene stike s sošolci kadeti, ki so od blizu in daleč prihiteli, da se posvete vojaškemu stanu. Pri tem sem spoznal prednost plemenitega tovarištva in iskrenega prijateljstva.

Kot oficir sem služil večinoma v Trstu. Ob izbruhu svetovne vojne sem odrinil kot nadporočnik na čelu kompanije kranjskih Janezov v Galicijo. Septembra 1915. leta sem se znašel s pol bataljona slovenskih fantov in mož v Rusiji. Ogorčen nad Avstrijo, ki nas je pošiljala v boj in v krvavo klanje proti bratom Srbom in Rusom, sem stopil v vrste prve dobrovoljske divizije v Odesi. V borbah v Dobrudži sem bil kot kapetan — tedaj sem bil četni komandir — pri naskoku na Kokardžo precej težko ranjen. Prejel sem sledeča odlikovanja: srbsko medaljo za hrabrost, ruski red sv. Stanislava z meči in trakom ter viteški red rumunske zvezde.

Nato sem bil leta 1917. prevzet kot štabni kapetan v rusko armado in sem se s 6. polkom ruskih strelcev udeležil bojev v Rumuniji, dokler nisem bil premeščen k udarnemu bataljonu v Kijev. Tam sem na nekem shodu »tla-

čenih narodov«, ki ga je sklical pokojni predsednik ČSR republike dr. Tomáš Masaryk, govoril v imenu Slovencev in Jugoslovanov. Svoj govor sem zaključil s pozivom, naj se Slovenci, Hrvatje in Srbi združijo v Jugoslavijo. Zastopnik francoskega poslanika, ki je prišel nalašč iz Rumunije na kijeviski shod, me je še tisti večer povabil, naj sprejemem mesto slovanskega referenta pri francoskem poslaništvu v Jassyju. Z dovoljenjem svoje komande sem ponudbo sprejel in nato odpotoval v Rumunijo.«

»Kdaj ste se, gospod direktor, odločili za gledališče?«

Pavel Golia je nadaljeval: »V prvih mescih leta 1918. sem odpotoval v Moskvo. Tedaj sem prišel v stik s Hudožestvenim teatrom, ki je znan kot najboljša igralska družina sveta. Vsak njen član je resničen umetnik. Predstave, ki sem jih gledal v Hudožestvenem teatru, so se mi vtisnile netzbrisno v spomin. V teku leta 1918. sem se seznanil z delom tega edinstvenega gledališča, prav tako tudi z mnogimi pisatelji in gledališkimi umetniki. Že takrat sem upal, da bom s svojimi skušnjami v Rusiji lahko nekoč v domovini koristil slovenskemu gledališču.

Ko sem preživel v Rusiji dve revoluciji, sem se po dolgih ovinkih preko

Kijeva, Odese, Carigrada, Soluna, Dubrovnika in Bosanskega Broda vrnil dne 17. januarja 1919 v Ljubljano. Živ in zdrav! Že v naslednjem mescu sem nastopil mesto dramaturga in vodje dramskega gledališča. Leto nato sem postal direktor drame, kar sem še danes. Zdaj sem že 22 let pri gledališču, večinoma v Ljubljani, le dve sezoni sem bil odsoten, eno leto kot upravnik gledališča v Osjeku, eno pa kot direktor drame v Beogradu.«

Pred menoj se je ob prijetnem kramljanju razvijal pester življenjski film Pavla Golie. Pogled mi je kdaj pa kdaj uhajal na velik kip Ivana Cankara, ki ga je izklesal mojster Niko Pirnat, pa na več kakor sto let star gledališki lepak, ki je vabil Ljubljance k igri, kjer so nastopali tudi trije slovenski kmetje iz Vodmata.

Iz male gledališke pisarne me je povedel v svet svojih spominov na številna romanja, ko je bil zvezni oficir v Rusiji in obiskoval taborišča slovenskih in jugoslovanskih ujetnikov. Potem sva krenila v pomenku v Francijo in Italijo, kjer je bil na študijskih potovanjih, in končno sva poromala še v Južno Ameriko: v Buenos Aires, v Rio de Janeiro in druge oddaljene kraje, ki jih je obiskal kot zastopnik združenja pisateljev.

Bil je že mrak, ko sva zapuščala hram slovenske gledališke umetnosti.

Venceslav Winkler:

DOMOVINA

Ta hrib kamnit, kjer koze paseš,
kjer tolikrat smo v breg vriskali,
poldivji svet, kjer v soncu raseš
in enolično poješ na piščali,

široko polje z žitom in vodami,
kjer z brega v breg bogastvo se odteka,
in težke rude v zemlji med gorami
in med gozdovi divjajoča reka,

široko morje, v svet odprta vrata,
ves rod, ki tu trpi, gara, umira,
ki z njim se žalost in veselje igrata,
njegova pesem, ki v temo odpira

bleščeča pota, žalna, razigrana,
vse to je naša zlata božja dota,
za vekomaj za nas je zapisana,
naš kruh, luč naša in gorkota.

P a v e l G o l i a :

Iz nenatisnjene pravljicne igre v stihih

»SNEGULJČICA«

Ilustriral Niko Pirnat.

(Kraljica potrka s peto na tajna vrata v podu svoje sobe. Vrata se kmalu nato odpro. Iz podzemlja lezeta počasi Frice in Frace, dva smešna in nenavadna razbojnika. Najprej se vidita le glavi.)

Frice: Vrata se odpro temnice, že pokaževa butice —

Frace: — in nato še žlahrne tace.

Frice: Jaz sem Frice.

Frace: Jaz pa Frace.

(Ko izgovorita svoji imeni, pokažeta vsak nase. Stopita na plan.)

Frice: Rokomavha, vinska brata, dva razbojnika, dva tata — —

Frace: V službi blage sva kraljice.

Frice: Ta je Frace.

Frace: Ta pa Frice.

Od rjuhe do plenice vse pospravi bratec Frice.

Frice: Od purana pa do race in kokoši bratec Frace.

Frace: In tako četveronožci in plazilci in dvonožci, večji, srednji, manjši, mali —

Frice: — krožniki, nakit, bokali, plašči, čevlji, noži, žlice koj dobijo perutnice, —

Frace: — kadar bratca Frace, Frice vtakneta vmes svoje prste —

Frice: vse bolj dolge kakor čvrste, —

Frace: lahko reče se kar tace.

Frice: Jaz sem Frice.

Frace: Jaz pa Frace.

Kraljica (strogo):

Šale so sedaj pri kraju.

Važno stvar imam za vaju.

Frice: Dasi šale ne poznavam,

včasih rada pokramljava.

Frace: Saj ves ljubi dan zaprta pod zemljo sva kot dva krta.

Kraljica (zaupno):

Vitez s pažem se ob zori proti severu odpravi.

Ko približata se gori sredi gozda tam v goščavi, napadita ju zavratno, pripeljita v grajske ječe.

Frice: Bo plačilo kaj izdatno?

Frace: Kjer ni maže, tam ni sreče.

Kraljica:

Brez skrbi, razbojna brata, vsak dobi po dva dukata.

(Gozd v snegu. Zaton sonca. Lovec pride s Sneguljčico.)

(Lovec zavihti nož nad Sneguljčico.)

Sneguljčica (zakriči):

Ne! Usmiljenje! Nikar!

(Lovec spusti roko. Sneguljčica pade v krčevit jok, nato skozi solze:)

Glejte, vaši mali spijo v skromni hišici za stajo sladko že in brez skrbi, dobrega očeta imajo, mater, ki nad njimi bedi. Módro se nebo večerno kakor ščit nad kočo boči,

vseh sedmero spava mirno,
zadnji v matere naročji.
Da kraljično svojo jedno
vidijo, kako trepeče,
očka svojega, ki nádnjo
ostri nož vihtí grožeče,
bi vseh sedem parov rok
pomagalo mi v nadlogi.

Lovec: Ah, otroci moji ubogi!

Sneguljčica:

Kdo je bolj kot jaz ubog!
Nimam očka, nimam mame,
dragih, ki bi me ljubili,
brata, da zavzel se zame
bi v nevarnosti in sili,
me obvaroval nesreče.
Níkdar ni prijazna róka
me pobožala ljubeče,
zapuščenega otróka.
In nikoli, kar sem živa,
ni beseda ljubezniva
mi tolažbe, utehe dala.
Le visoke grajske line
vejo, kaj gorja prestala,
in na postelji blazine,
kaj noči sem prejokala.
Vi usmiljenje imejte
z bedno pastorko! Poglejte,
kakor vaša deca dete
sem preganjano, plahó.
Ko nekoč bi čas osvete
glávo terjal za glavó
in nedolžni hčerki vaši
moja bi grozila usoda ---

Lovec: Sama misel me že plaši.
Saj bi ti pomagal, toda

kaj nesrečnež naj storim,
da otrók ne pogubim?!

Sneguljčica:

Pri ogljarjih na pobočji
me sprejeli bodo radi,
pomagala jim bom v koči,
drva znašala, suhljadi ---

Lovec: Tam te najde in uniči,
če ne danes, jutri že,
kakor psi so nje biriči,
ki divjačino sledé.

Sneguljčica:

Tu pustite me v goščavi
in vrnite se na dvor
javit mačehi krvavi,
da izvršili ste umor.

Lovec: Veselica bo na dvoru
tri dni spet in tri noči.
Jaz bi se že izgovoril ---
kaj bo s tabo, me skrbi.

Sneguljčica (veselo):

Le nič ne skrbite zame!
Gozd, ki zver in ptico várje,
tudi mene v varstvo vzame.
Jutranje počakam zarje
in za soncem, komaj vstane,
v kraje pohitim neznane.

Lovec: Kamen se mi je odvalil
od srca. Velja! Adijo!
Bog daj, da bi našla kmalu
novo, srečno domačijo!

Sneguljčica:

Vse mi pravi, da v daljavi,
bog ve kje, me sreča čaka.
Hvala vam, bodite zdravi!
(*Se prísrčno postlovi.*)

PETER IN KOSTJA

VII

Dečka sta se ravno še utegnili ozreti za poletjem, ko je spravljal svoj kras, in že je prišel dan njunega slovesa od Podgore. Peter in Kostja se vobče nista zamislila nad tem; njune oči, uprte v zarjo prihodnosti, niso videle ne tihih solz Novakove matere ne zamišljenosti očeta Novaka ne senc na djadjevem obrazu, ki je bil zadnji čas čudno otožen in bled. Zdelo se jima je, da mora vse to tako biti.

Napočilo je jutro, ko sta kozak in gospodična Milena spremila dečka k Jerajevim. Peter je spotoma venomer gledal po sebi.

»Mama me je vsega pojokala,« je odgovoril učiteljici na vprašanje, kaj mu je. »Rad bi le vedel, zakaj. Kar ni me hotela pustiti, ne in ne.«

»Poznam to,« je tiho dejala gospodična. »Tudi mene je moja mati vso oblila s solzami, ko sem šla prvič od nje. Brisala sem si njene solze z obleke in obraza, kakor zdajle ti... Odkar je ni več, bi pa časih ne vem kaj dala za eno samo njenih solz. Materino ljubezen,« je vzdihnila, »razumemo pač šele tedaj, ko je prepozno.«

Peter je ob teh besedah utihnil, in svet se mu ni zdel nič več tako zlat kakor prej.

V gradiču je bilo vse náred za pot. Popili so kavo, nato so posadili dečka v avtomobil. Pri slovesu sta se gospe Jerajevi in gospodični Mileni lepo zahvalila za vso dobroto in skrb. »Stokrat Bog plačaj!« sta klicala še iz voza.

»Pridna bodita,« je odgovorila gospa Jerajeva, »to bo najlepše plačilo.«

Gospodično je dušilo v grlu. »Bog z vama, dečka,« je ponavljala z žalostnim glasom. »Dobro se držita in mislita časih na svojo učiteljico...

Nikoli vaju ne pozabim! Nikoli!« je viknila še enkrat, ko sta gospod Jeraj in djadja prisledla ter zaloputnila vratca za seboj.

Z Bogom, domači kraji, z Bogom, svet blaženih otroških let! Kostja in Peter sta mahoma pobesila glavi. Trenutek slovesa jima je že odkrival svojo bridkost. Ali je sreča res v tem, da zapuščamo vse, kar imamo radi?

V Ljubljani je bil solnčen septembrski dan. Povsod so jih srečavali dijaki novinci s svojimi očeti in mamicami. Visoke hiše so štrlele v zrak, meščani so hiteli po opravkih, bahave izložbe so ponujale blago. Bilo je, kakor da bi življenje razkazovalo svoja bogastva:

»Glej, kaj ti dam, če boš močnejši od mene!«

Toda nova študenta nista utegnili gledati okrog sebe. S svetim strahom sta krenila skozi vrata velikega gimnazijskega poslopja v prostorno vežo in iz veže navzgor po širokih stopnicah. Vse je bilo tako širno in prostorno, a dečkoma se je zdelo čudno tesno; naj je bilo še tolikrat imenitnejše kot v domači šoli — tako svetlo kakor pri gospodični Mileni ne bo nikjer nikoli več.

In potem so bili spet na ulici. Gospod Jeraj in djadja Semjon sta ju odvedla k prijazni stari ženici, ki je nekdanj tudi gospodu Jeraju rezala dijaški kruh. Peljala ju je v veliko sobo, kjer je že hrumela trojica tovarišev.

»Ta je iz četrte,« je predstavila enega, ki je bil večji. »Pameten je pa jih bo krotil.«

Kovčega sta bila na svojih mestih, šolske knjige na polici, peresa in svinčniki náred za rabo; gospod Jeraj je bil vse oskrbel. Okna so imela razgled na stare strehe, in tamle — prav zares! — je gledal z dvorišča divji kostanj, ki je že ru-

menel in se osipal. En sam kostanj namesto širnih podgorskih gozdov!

Gospod Jeraj in kozak sta založila pri starki nekaj denarja in še enkrat priporočila dečka njeni skrbi. Nato sta se spogledala, gospod Jeraj je prestopil z noge na nogo.

»Tako, moža,« je dejal, in po glasu je bilo čutiti, da je ganjen, »čim prej opravimo, tem laže nam bo slovo... Držita se, Podgori v čast in nam vsem v veselje, ubogajta v šoli in doma, s tovariši se lepo razumejta... pred vsem pa: učita se! Nobena težava naj vaju ne oplašči: kolikor višji cilj, toliko večja slava. Tako smo rekli tudi mi na Kajmakčalanu, in zmaga je bila naša. Pogum!«

Staremu kozaku je bil ta ogovor tolikanj všeč, da tudi sam ni mogel molčati.

»Ne umjéju...« je začel, »se pravi, ne znam... skratka, ne bom vama pridigal... Vse, kar mora biti, je povedal gospod Jeraj, da boljje ni moči. Tako storita... zagrabiata po kozaško: čez drn in strn do zmage!« je glasno zaklical in strašno mrdnil z brki, kakor da ima sabljo v roki in konja pod seboj. »Golobček Kostja, vsa moja radost na svetu... vem, da bom ponosen nate, če doživim...«

»Boš, djadja!« je obljubil deček, hrabro premagujoč solze, in segel starcu v iztegnjeno desnico.

Semjon in Kostja sta se poljubila na obe lici. Nato sta moža še enkrat stisnila dečkoma roke, da so kar prsti zahreščali, in to je pomenilo marsikaj. Potem sta se odtrgala, vrata so se zaprla za njima, in naša mlada prijateljca sta ostala sama, daleč od doma, med tujimi, neznanimi tovariši. Nikoli, nikoli ne bi bila sanjarila o šolanju, ko bi bila vedela, da bo tolikanj hudo...

Tudi djadja, gospod Jeraj, gospa Jerajeva in gospodična Milena so poparjeno gledali drug drugega, ko so bili proti večeru spet zbrani v Dobravi.

»Kaj hočemo, to mora biti!« je nazadnje rekel gospodar in nalil gostoma rujne starine. »Prigriznite, gospodična, založite, Nalevajko — in potem trčimo na dober napredek naših mladih junakov. Da bi bila ta ločitev začetek srečne prihodnosti!«

»Daj Bože!« je vzdihnil kozak in milo pogledal skozi kozarec. »Za stran ločitve pa — vidite, gospod Jeraj, in vi, Milena Pavlova, že dolgo mi je na srcu velika prošnja do vaju...«

»Na dan z besedo!« je vzkliknil gospod Jeraj. »Stari vojaki govorimo brez ovinkov. Če je tisto, kar mislim, vam že naprej rečem: velja!«

»Hvala vam,« je dejal djadja in zamišljeno priprl oči. »Če mislite, da je za stran Kostje, imate prav. Pa ne, da ga ne bi imel s čim šolati, s čim preskrbeti. Narobe...«

»Nekaj podobnega sem že dolgo slutil,« je prikimal gospodar.

»A vse noči,« je kozak nadaljeval, »vse dolge noči in vse dni me preganja skrb: kdo bo Kostji nadomestoval očeta, ko mene več ne bo? Kajti, dragi, nekaj vem: Nalevajkovi dnevi so sešteti.«

»Djadja! Kaj govorite?« se je uprla gospodična Milena in za njo gospodar in gospa. »Korenjak ste še! Vse nas pokopljete!«

»Smrt je kozaku sestra,« je rekel starec, »in Semjon Nalevajko ji ni samo enkrat gledal v oči. Ne bojim se je — ne bojús ja, ej Bogu!« je vzkliknil po rusko in skrčil pest na mizi, »zato pa tem boljje vem, da prihaja. Tu v prsih jo imam: kakor črv si dolbe pot. Dolbe, dolbe, in nekega dne bo tam, kamor ne bi smela priti. Kaj bo potem z mojim Kostjo? Kdo ga bo vodil po pravi poti? Komu naj zaupam njegovo dediščino?« Proseče je ustavil oči na učiteljici in gospodu Jeraju. Ta se je molče spogledal z ženo.

»Djadja Semjon,« je odvrnil s presunjenim glasom, »rekel sem, da veljá. Vsi vam želimo dolgo življe-

nje, ali... od tiste ure, ko vas ne bi bilo več, je Kostjev dom v najini hiši... Skrbela bova zanj kakor za svojega, in gospodična Milena nama bo pomagala.«

»Iz vsega srca!« je potrdila učiteljica.

»Bog vam povrni!« se je oddahnil stari kozak. »Breme se mi je odvalilo. Zdaj, dragi, ni treba več mnogih besed. Dve prošnji imam... Ko sem lani začutil, da segajo po Kostjevi dediščini grabežljive roke, sem jo skrila na varnem kraju. Ta kraj sem mu zaznamenoval v dveh pismih: eno leži pri vas, drugo pri Mileni Pavlovni. Če bi se mi kaj zgodilo, sem rekel takrat. Pozneje sem se premislil. Ne maram, da bi Kostja že danes ali jutri vedel o tem. Vsaj nekaj let naj še misli, da je vse na njegovi pridnosti in trdni volji. Zato sem oddelil gotovino in spravil to in ono v denar...« Djadja je segel v prsni žep ter položil pred gospoda Jeraja šop velikih bankovcev. Segel je znova in dodal težko možnjo; ko jo je odvezal, so se razsuli po mizi svetli carski zlatniki. Cel kup jih je bilo. Gospod Jeraj, gospa Jerajeva in učiteljica so ostrmeli.

»Preštejte in povejte svojo misel,« je rekel starec. »Koliko časa bo to zadostovalo za Kostjevo oskrbo: za šolanje in življenje — skratka, za vse?«

Gospod Jeraj je preštel in poračunal.

»To je velika vsota, Nalevajko. S tem se Kostja lahko šola vsaj štiri leta, ako ne dalj.«

»Tem bolje. Spravite in naložite v varnih papirjih. Ko zmanjka, naj dobi Kostja moji dve pismi — ne prej. Razen če bi nastopilo kaj posebnega, stiska ali nesreča, ki je človeška pamet slutiti ne more.«

V to so si podali roke.

»In zdaj še nekaj,« je djadja nadaljeval. »Vem, da si mislite: zakaj ne prineseš kar precej vsega? Ali mi ne zaupaš? Pa ni tako; On, ki nam vidi v srce, mi je priča. Toda

zadnji dogodek me je storil opreznega. Zdaj je Kostjeva last na varnem — če jo pa vzamem iz skrivališča, ga ni pod soncem kotička, kjer je ne bi dosegle hudobne roke... Nikar ne zamerite, gospod Jeraj.«

»Še malo ne.« Gospodar se je dobrodušno namuznil. »Se pravi, jaz na vašem mestu bi ukrenil drugače; banke pri nas dobro hranijo denar in vse drugo. A vaša volja naj se zgodi... O zameri pa niti besedice,« je dodal. »Če mi ne bi zapupali, mi tudi tega ne bi dajali v shranilo.« Skrbno je pobral bankovce in zlatnike ter jih odnesel v svojo železno blagajno.

Ko se je vrnil, je natočil vse štiri kozarce in vzdignil svojega, rekoč:

»Zdaj pa nehajmo ugibati, kaj bo, ko nas ne bo. Radujmo se veselja, ki nam je dano, in tistega, ki še pride. Izpijmo, dragi, ta kozarec na srečo in napredek naših mladih junakov — izpijmo ga na zdravje nas vseh, posebno pa na zdravje in dolgo, dolgo življenje našega vrlega djadje Semjona!«

Kozaku se je obraz zjasnil. Ganjeno je trčil z vsemi tremi in se slovesno zarekel, naj ga pri tej priči sablja razpolovi po dolgem in poprek, če je že kdaj srečal »lúčšago čelovjéka« — boljšega moža — kot je gospod Jeraj.

Toda med besedami je čudno lovil sapo; glas mu je bil medel, ustnice višnjeve. In ko je pri slovesu držal gospodarja za roko in mu pomenljivo gledal v oči, je tega mahoma prešinila misel:

»Pa utegne biti le res, kar pravi. Ne bo dolgo živel, siromak.«

S težkim srcem je gledal za djadjo, dokler mu ni z gospodično vred izginil izpred oči.

Peter in Kostja sta se vneto lotila učenja. Gospod razrednik je bil ob začetku pouka z velikimi črkami zapisal na desko: »Najboljše zdravilo zoper domotožje so šolske knjige.« Pri naših prijateljih je ta nauk

obrodil dober sad. Nikoli nista bila v zadregi za odgovor, nikoli ju ni bilo treba opominjati zaradi nepazljivosti ali slabega vedenja. Profesorji so ju imeli radi in so ju šteli že naprej za odličnjaka. Ni čudo, da sta slišala djadja in gospod Jeraj ob svojih obiskih vselej samo dobre novice!

Toda ubogi djadja je prišel samo dvakrat. Utrujenost in bolezen mu je bila zapisana na obrazu. Ko ga je Kostja v tretje pričakoval, je prišlo namestu starega kozaka njegovo pismo, v katerem je sporočal, da ne more v Ljubljano, »ker ni prav trdnega zdravja«.

»Sicer pa,« je pisal djadja Semjon, »vsakomur odbije ura; misliš, da mi je bilo malo hudo na tem svetu? Ti se le pridno uči, kajti lenuhom in praznoglavcem kmalu ne bo več mesta na zemlji... Potem, golobček moj, boš kdaj slišal, kako Dnjeper šumi, in mátuška Rusija te bo sprejela z razprostrtimi rokami...«

To je bilo kaj čudno pisanje. Dečka sta vznemirjeno čakala božičnih počitnic, dotleja pa je Kostja pisal starcu ganljiva pisma, polna otroške ljubezni. Kakšne besede bi bil šele izbiral, ko bi bil slutil, da so njegova pisma poslednja radost v življenju djadje Semjona!

Božič je prišel. Po beli zimski prirodi sta se Peter in Kostja vračala v Podgoro. Oba sta bila potrta, kajti že v Dobravi so jima bili povedali, da je djadja bolan. Pred vasjo sta se ločila: Kostja je hitel v koč, Peter domov. To vam je bilo pozdravljanja in pripovedovanja!! Mama se je od sreče tolikanj razjokala, da so jo morali vsi tolažiti, in resni oče Novak je kar naprej stal pred sinom, ga gledal kakor deveto čudo in ponavljal:

»Nu, da si le prišel! Kako si zrasel! Zdrav je videti, hvala Bogu... Se pridno učiš? Ubogaš v šoli? Nu, da si le prišel!«

Bratci in sestra so obsipali Petra s svojimi otroškimi vprašanji,

da jim je komaj sproti odgovarjal. A tedaj se je oglasila mati Novakova:

»Gotovo bi rad pogledal k Semjonu? Stopi, stopi in ga lepo pozdravi. Boleha, siromak, ne more se popraviti in se ne more.«

Okrog kozakove koč je bilo vse tiho. Samo pritajeno govorjenje za vrati je izdajalo, da je Kostja doma. Peter je potrkal.

»Petja je prišel, da te pozdravi,« je nekam čudno živahno rekel Kostjev glas. »Naprej, Petja, naprej!«

Stopil je v izbo. Za mizo ni bilo nikogar. Ozrl se je k peči. Kdo je sedel tam zraven Kostje? Ali je bilo mogoče? Ta shujšana postava z vdrtimi očmi in modrikastimi ustnicami je bil djadja Semjon?

»Vot, vot, kak vzros, molodjec!« je odgovoril na Petrov pozdrav. »Kako si zrasel! Nu, sedi, družók, in kaj povej.«

Djadjev glas je bil medel, težko in naglo je dihal. Kostja ga je gledal s solznimi očmi, kar odtrgati se ni mogel od njega. Nekaj morečega je leglo Petru na dušo. Silil se je, govoril in gledal po izbi. Vse je bilo izpremenjeno; na klopi, kjer je imel Semjon orodje, je ležal prah, kakor bi že dolgo nihče ne bil delal. Ubogi starec je moral biti res hudo bolan! Od mračne slutnje je Petru beseda zastajala, dokler ni povsem usahnila.

A djadja ni opazil, da Peter molči. Zamaknjeno je gledal Kostjo ter nadaljeval prejšnji razgovor.

»Da, dorogój,« je hitel, kakor bi se bal, da bo kmalu prepozno, »da, dragi, vsi moramo umreti. Za nas može je kar dobro, da časih mislimo na smrt. Potem smo močnejši in se ničesar ne bojimo... Kadar smo svoje dni drevili v naskok, sem vselej pomolil: „Ná mojo glavo, Gospod — da le one tam predaš kosaški sablji!“ In res smo jih zmerom pognali v beg, Semjonova glava pa je ostala na ramenih!« Pokimal je in se drobno, otroško zamejal.

»Tako bo tudi zdaj, djadja,« je planil Kostja in ga prijel za roke. »Sam govoriš o grobu, a spomladi boš spet krepak... Še bova plesala kozačka!«

Semjon si je segel za tilnik, kakor da pleše, nato pa zmajal z glavo.

»Ne, ne,« je dejal, »srce bi še hotelo, pa nima več moči. Kaj hočemo! Vztrajaj hrabro, kajti sreča je kost, ki jo drži volk v zobeh. Bodi pošten, bodi zvest. Drži se prijateljev, ki si jih našel — Petje, gospodične Milene in gospoda Jeraja. Čvrsto prijateljstvo je največji zaklad v življenju. In ne pozabi, golobček, nikoli ne pozabi Rusije. Ona te je rodila, k nji moraš najti pot. Ne poslušaj jih, ki ti jo bodo črnili. Izbrala si je drugo ime, drugače si je uredila hišo, toda njeno srce bo vekomaj isto. Ob silnem, mogočnem srcu Rusije najdeš srečo — da, če boš znal biti svojim bližnjim dober, delaven brat...«

Tako je šlo kar naprej, do zadnjega trenutka počitnic. Kostja in Peter sta bila vsa zbegana.

»Djadja,« je Kostja oporekal starcu, »kaj govoriš tako čudno? Učiš in učiš, kakor bi se nekam odpravljaj!«

»Saj se nemara odpravljam,« je skrivnostno odgovarjal kozak. »Saj je nemara res, da jemljem slovo...«

Gospodična Milena, ki sta ji požila svojo skrb, ju je pritisnila k sebi in dolgo ni rekla ničesar. V sivih, kratkovidnih očeh so se ji bleščale solze.

»Kostja,« je izpregovorila nazadnje, »tudi to ti je namenjeno. Djadjeva mera je polna. Bodi ga vreden in imej pogum.«

»Milena Pavlovna!« je deček zahteval. »Milena Pavlovna, ali mu ni pomoči? Saj ne more biti res!«

»Res je, otrok moj, ni mu pomoči...«

Ko je Kostja odhajal, je starec zbral vse moči in ga spremil pred kočo. Tam ga je pokrižal, ga poljubil in izpregovoril poslednjikrat

— o, kako si je deček zapomnil njegove besede!

»Kostja,« je dejal, »ne pozabi djadjevih naukov. Bodi pogumen, kakor so bili kozaki v davnih dneh. In kadar prideš v Rusijo, golobček moj, se spomni djadje Semjona. Pojdi v samoto, poklekni in v mojem imenu poljubi rusko zemljo. »Matuška,« reci, »to ti prinašam od njega...« Pomolčal je, čez čas pa nadaljeval: »Blagor ti, ki jo boš še videl! Kri naših očetov jo je gnajila, solze naših mater so jo napajale — za vse, ki so mladi in dobri kakor ti. Ljubi jo, služi ji, zmerom jo brani! Če bi videl, da kdo grozi tvoji ruski zemlji in tvojim ruskim bratom, ne imej usmiljenja z njim, kakor ga ni imela sablja Semjona Nalevajka... Pojdi zdaj — šagom marš!« je končal z rezkim glasom. »Pojdi... blagoslovi tebjá Gospod!«

Vzravnan je stal na pragu in gledal za dečkoma, dokler ju ni skrili ovinek.

Kostja je poslej omamljal svojo žalost s tem, da se je še bolj goreče učil. Učil se je divje, kakor so davni kozaki sekali po sovražnikih, obupno, kakor je nekoč djadja plaval za njegovo življenje. Hotel si je priboriti lepo, najlepše izpričevalo, da bi z njim še enkrat razveselil uboga starca.

Toda usoda se malo meni za naše načrte. Djadja je pisal Kostji samo še eno pisemce — štiri drhteče, komaj čitljive vrstice. Da ima Kostjo rad, je pisal, da ga blagoslavlja in zmerom, zmerom misli nanj. Potem ni pisal ničesar več. Očitno je ležal v koči, sam in zapuščen, in le časih se je nad njegovim zgledjem kakor angel usmiljenja sklonila gospodična Milena...

Tisti dan, ko je Kostja dobil svoje krasno izpričevalo, ga je čakal pred gimnazijo gospod Jeraj. Nekam slovesen se je videl dečkoma, črno je bil oblečen, iz oči in vsega obraza mu je strmela resnoba.

»Prijatelj moj,« je rekel in položil Kostji roko na ramo, »kar hitro

moramo domov. Ubogi djadja je silno slab... in če ga hočeš še videti...« Glasno je potegnil zrak skozi nosnice. »Pogum, Kostja! Možje moramo vse prenesti.«

Kako sta se Kostja in Peter ta dan vozila domov, sama ne bi mogla povedati. Kostja je bil bel kakor zid, oči je imel priprte, samo ustnica mu je drgetala. Ko so na pol poti čakali ob železniškem prelazu, se je gospod Jeraj obrnil k dečkoma:

»Močno me skrbi, da ne bi prišli prepozno.«

»Vem,« je z mrtvim glasom odvrnil Kostja. »V Ljubljani ste kupili mrtvaški venec... Slišim ga, kako škrahlja v prtljažniku.« Toda držal se je kakor kamen. Možje moramo vse prenesti.

Nu, torej ga ni treba pripravljati, si je mislil gospod Jeraj...

Pred gradičem se jim je pridružila gospa Jerajeva v črni obleki. Molče je objela Kostjo in ga poljubila na čelo. Oh, kako žalostna je bila ta tiha pot v Podgoro! Pred njimi in za njimi so se vzpenjali navkreber ljudje v praznjih oblekah. Nihče naših znancev ni črnil besedice. Dečka sta korakala kakor v črnih sanjah. Da bi le še dolgo tako hodili — da bi le nikoli ne prišli na vrh!

Pred kočjo je bilo zbranih mnogo ljudi; ko je množica zagledala pri-

šlece, je završala. Na pragu se je pokazala gospodična Milena, vsa v črnini in z rdečimi očmi. Tiho je prišla Kostjo za roko, se rahlo dotaknila njegovega lica in ga odvedla noter. Obstal je, pogledal v izbo in bolestno zaječal...

Da, zdaj mora verjeti. Sredi izbe stoji mrtvaški oder, na odru pa leži med svečami djadja Semjon v svoji lepi kozaški uniformi z opasačem, redeniki in odlikovanji na prsih. Vse so mu dali s seboj, le sablja še visi na steni, kajti ne gre, da bi človek z mečem opasan stal pred Sodnikom. Kozakove oči so zaprte, njegov obraz je miren in strog. Dobri djadja leži mrtev in niti ne ve, da stoji Kostja pred njim.

»Nikoli več ga ne bom slišal!« prešine dečka. »Nikoli več me ne bodo gledale njegove oči, nikoli več božale te roke, ki zdaj držijo križec in se ne marajo razkleniti... Glej, izpričevalo sem ti prinesel, prav tebi v radost sem se učil, zdaj pa še vstati ne moreš, da bi ga videl...«

Solze, solze, vse grlo jih je polno... Stoj, Kostja, drži se! Možje moramo vse prenesti.

Pravoslavni duhovnik v žalni opravi, lep mož z dolgo črno brado, je že čakal. Kostjo so odvedli iz kočje, in takoj nato je začul udarce s kladivom...

(Se nadaljuje.)

Cvetko Golar:

PESEMCA O ČMRLJU

Na vrbo staruho
in z grbo in gluho,
pribučal je čmrlj,
ki godec je vrl.

Na okence trka
in stika in srka
in išče si paše,
kjer polne so čaše.

Po mačicah pleza,
za medom opreza,
tu lonček, tam skleda,
vse najde, pregleda.

Bobni in ropoče,
napiti se hoče
in gode in pleše,
da ogenj se kreše.

In ko se napije,
se vrbi odkrije,
domov jo zavije:
»Pa hvala za zdaj,
saj pridem nazaj!«

Kristina Brenkova:

UGRABLJENA ŽENA

Po narodni pesmi

Ilustrirala Marija Vogelnikova

Na turški meji sta živela oče in mati, ki sta imela eno samo hčer, lepo hčer Ančiko Dominkovo. Ko je bila stara štirinajst let, jo je snubil bogati Turek izza meje. Starši so se izgovarjali, da je še premlada. Še je snubil Turek Ančiko Dominkovo sedem let po vrsti, vsako leto je bil odklonjen.

Ko je minilo sedmo leto in je prišla pomlad, je Ančika lepo prosila mater, naj jo pusti na turško mejo. Tam, da lepše rože cveto kot pri nas in rada bi jih brala. Pa ji je mati rekla, da ne sme in ne, ker se je bala zanjo. Ančika Dominkova pa je skrivaj čez mejo ušla in si rože nabirala. Rdeči mak, bele marjetice in modre spominčice je v šopek vezala ter sama s seboj kramljala. Ko se je pa okrog obrnila, da bi se domov vrnila, je stal Turek pred njo. Ustrašila se je Ančika, Turek pa jo je dvignil na konja in v diru odjezdil z njo na svoj grad.

Ko jo je prvi strah minil, je Ančika Dominkova, mlada žena Turkova, lepo prosila svojega moža:

»Kaj te prosim, Turek ti,
pusti k materi me v vas,
storil boš mi zlati čas.«

Hudi Turek pa ji je dejal: »Nikamor ne pojdeš Ančika, lepa žena moja, dokler se nama ne bo rodilo dete.«

Težko je čakala Ančika, po grajskih sobanah se je sprehajala, na visoko ograjenem vrtu je rože nabirala in čakala, da se ji bo rodilo dete. Minilo je leto in dan in dobila je dete, sinka zdravega. Lepo je prosila Turka svojega moža, naj jo pusti k materi. Turek pa se ji je smejal in dejal: »Počakaj, počakaj Ančika, da bo tvoj sinek star sedem let. Pretežko bi ga danes nosila domov, čez sedem let pa bo hodil sam.«

Žalostna je bila Ančika Dominkova, tako žalostna, da ji je hotelo počiti srce. Počasi so minevala leta, sinek je rasel in dorasel, da je bil star sedem let. Spet je prosila Ančika Turka, svojega moža:

»Kaj te prosim, Turek ti,
pusti k materi me v vas,
storil boš mi zlati čas.«

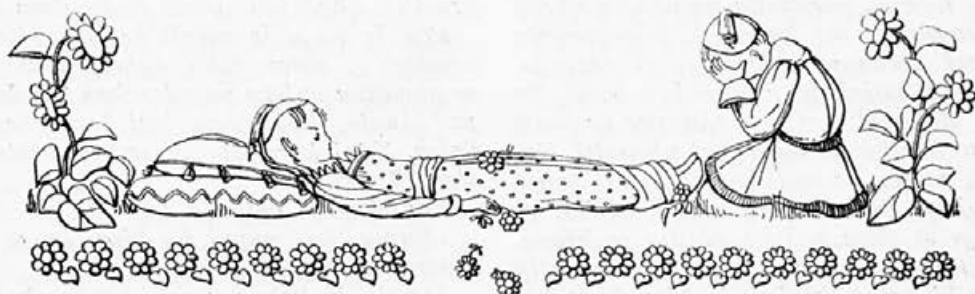
Pa se ji je Turek smejal in dejal: »Ančika, žena moja, le potrpi in počakaj še. Ko bo sinek star štirinajst

let in bo znal pisati in brati, boš šla z njim k svoji materi v vas.« Ančika je zajokala prebridko in v srcu ji je bilo do smrti hudo. Pa kaj je mogla storiti. Učila je sinka brati in pisati. Sinek je že pisal tn bral, pa je še mnogo časa preteklo, da je minilo sedem let. Ančiki Dominkovi so osiveli lasje, ker je vsak dan jokala in po domu vzdihovala. Ko je bil sinek star štirinajst let, ga je Ančika oblekla v najlepšo obleko. Hotela je iti domov. Pa se ji je Turrek smejal in dejal:

»Moram ti povedati
tvoji upi so vsi preč,
domov ne pojdeš nikdar več.«

Ančika je zavpila in padla na tla. Nesli so jo na belo posteljo. Se to je prosila svojega sina, naj napiše pismo materi in očetu, zadnje pismo za slovo. Nato pa je umrla od žalosti in gorja, ker je vedela, da svoje matere, očeta in doma nikoli več videla ne bo.

Venceslav Winkler:

S A N J E

*Mali sanja: V zraku plava,
veter z njim se poigrava,
da v nebesa sveta buta,
kjer so z zlatom tla posuta.*

*Pa uzre ga Otec sivi:
Pridi, dečko nagajivi!
Vzemi niti, bliže hodi,
mesto mene zvezde vodi!*

*Na roke si nit naprede,
tri korake — vse se zmede,
zvezde zlate žvenketajo,
med oblaki se igrajo.*

*Mesto niti, same mreže,
roke steza, ne doseže,
sonce zvezde k sebi, vleče,
luna jih čez megle meče.*

*Zvezde zlate sedmokrake
rušijo se za oblake,
mali hoče čez prepade —
in iz posteljice pade.*

JAGODA

Jagoda ji je bilo ime. Črnolasi in črnooki deklici, ki je bila drobčkana kakor taščica. Stanovala je s svojo materjo Daro na Košutnjaku nad Beogradom. Oče in starejši brat sta se bojevala proti sovražniku, ki je potiskal številčno desetkrat šibkejšo in neprimerno slabše oboroženo srbsko vojsko proti jugu. Sovražnik si je z velikanskimi žrtvami izvojeval prehod čez Savo. Na tisoče trupel je pordečilo reko pod Košutnjakom.

Srbska vojska se je razredčena, vendar pa v strnjenih vrstah še vedno močna, umaknila na vrhove okrog Beograda, raz katere je bilo mogoče vsaj začasno zadrževati sovražnika. Srbski vojak je prav dobro vedel, da se Beograd spričo neznanske premoči sovražnika ne bo mogel ubraniti. Hotel pa je na vsak način rešiti svojo vojsko, vsakovrstno orožje, vozila, zaloge streliva, obleke, obutve in hrane.

Po Košutnjaku so se razvrstili redki borci, ki jim je bila dana naloga, braniti umikajočo se srbsko vojsko. Bilo je hladno in deževno vreme. Brambovci so lačni in premočeni vztrajali vso noč na severnem pobočju Košutnjaka. Proti jutru so se umaknili na visoko ravan. Pred seboj so uzrli hišico, ki je čepela nalik preplašeni prepeličici na robu planote.

Možat kaplar po imenu Mladen je stopil v hišico in pozdravil drobčkano Jagodo, ki je stala ob ognjišču.

Odzdravila mu je ter ga vprašala:

»Ali bo sovražnik kmalu zmagal?«

Nameravala ga je nemara vprašati, če bo zavzel tudi Košutnjak, njeno skromno domačijo, njeno kravico Lisko in čredo drobnice. Kaplar je Jagodo pobožal po kodrasti glavici, jo pogledal v črne očke ter jo potolažil:

»Nič se ne boj! Pravica in svoboda bosta zmagali!«

»Vzemi skodelico kave,« mu je ponudila gospodinja Dara, ki je bila pravkar stopila v kuhinjo.

»Hvala ti, gospodinja!« je dejal kaplar Mladen in se vsedel na ponujen mu stol. »Nekaj drugega bi te rad zaprosil,« je nadaljeval. »S podstrešja tvoje hiše mora biti imeniten razgled po pobočju Košutnjaka. Ali mi ne bi dopustila, da bi se tule zgoraj vgnezdil s svojo strojnico?«

Dara se je takoj zavedela, da sovražnik ne bo prizanesel gnezdišču, zavedela se je, da ga bo skušal, pa naj velja, kar hoče, do temeljev razdejati.

»Kaplar, saj mi ne boš zameril... Kaj bova jaz in Jagoda pozneje napravili? Razdejali nama bodo dom.«

»To je res,« je menil kaplar. »Pa vendar... samo tako dolgo, dokler se glavnina vojske ne odmakne tja do pod Avale. Saj mora biti že precej daleč. Zdaj korakajo že zadnje vrste skozi Topčider.«

Zdajci se je oglasila Jagoda:

»Mama, kaj nama bo hiša, če sovražnik zmaga?«

Jagoda je kakor v snu pred seboj uzrla svojega mladega, nekoliko slabotnega in bolehnega učitelja, ki je s tihim, pa plamenečim, v ljubezni izgorevajočim glasom pripovedoval o žrtvah srbskega rodu za pravico in svobodo zlato: »V boju ne smete nikdar premišljevati, ali si boste mogli prihraniti kakšno žrtev. V boju morate žrtvovati vse, kakor je žrtvovala vse, prav vse mati Jugovičev!«

»Pojdi, kaplar, vgnezdi se in brani našo grudo!« je zašepetala Dara.

Kmalu se je s podstrešja oglasila strojnica. Sovražnik se je moral vedno znova umakniti. Vojaki so prinášali strelivo. Strojnica je pela svojo smrtno pesem, kakor da se ni dogajalo nič pomembnega, nič strašnega.

Nepričakovano se je prav pred samo hišico zarila v rdečo zemljo težka granata. Strašen razpok je pretresel vso okolico. Hišica se je kar zazibala. Jagodo je zazebló prav v srce. Dara je nepremično slonelá ob ognjišču,

stiskala je zobe in pesti ter nekam otožno zrla skozi okno tja proti Savi.

Za bežen hip je strojnica prenehala regljati. Jagoda se je urno po navpični lestvi splazila na podstrešje.

Ob strojnici je ležal vznak zlek-njen kaplar Mladen. Težko je hropel. Drobce granate mu je prebil čelo.

Preden se je Jagoda dobro zavedela, je že bil namestnik tu. Strojnica se je znova oglasila.

»Mala, prinašaj strelivo!«

Jagoda je razumela. Stopila je v prve vrste borcev. Krogle so ji švigale mimo glave, težke granate so padale desno in levo, spredaj in zadaj, tu pa tam je vojak bolno kriknil in omahnil... Poklical je nemara svojo drobno hčerko, ki je živela ne-kje daleč na jugu, poklical je morebiti svojo staro mater, ki je čakala, kdaj se bo vrnil v hišo kosec, orač, sejalec, pozval je morda svojo mlado ženo, ki je daleč nekje v hribih zrla skozi okno in trepetala za srce, ki se ob Savi in Donavi bori za pravico in svobodo svojega rodu. Jagoda pa ni utegnila pomagati mu, ki je kriknil, ki je umiral, marveč je, ne glede na počastno smrt, komaj, komaj vlekla pretežno breme v koč. Dara je prevzemala strelivo in ga z lestve podajala vojaku, ki je naravnal strojnico.

»Umik... smer Avala!« se je glasilo povelje. Strojnica je onemela.

»Branite naš umik, če morete!« je zaprosil vojak Daro. »Vsaj tako dolgo, da se zgubimo v dolino.«

Majhna četa hrabrih brambovcev se je umaknila v redek gozd, ki je pokrival južno pobočje Košutnjaka.

Dara je legla k strojnici, jo naravnala, kakor je bila poprej videla pri vojaku, in sprožila. Sovražnik ni več pričakoval odpora... Zdajci je cela vrsta omahnila in se zgrudila liki pšenica pod ostrim srpom žanjice. Dara je v tem hipu pomislila na svojega moža, pomislila je na drobne otročiče, če čakajo doma na prav te očete, ki jih je v tem trenutku tako neusmiljeno pokosila s strojnico...

Zaman je skušala še enkrat sprožiti morilno orožje. Zaman! Kakor da je ohromela. Srce ji ni dalo. Jagoda je razširila svoje velike, črne oči:

»Mama, kaj je?«

»Ne morem več, otrok moj...«

»Daj sem, daj meni...«

Dara se je odmaknila. Jagoda se je vlegla k strojnici in sprožila.

»Strelivo, mama, daj, daj...«

Strojnica je nenehoma trosila seme smrti po zelenem pobočju...

Kaj se je zgodilo? Sovražnik ni več naskakoval. Težke granate so padale tja nekam proti Avali.

Jagoda se je dvignila. Ličeca so ji gorela. Šele v tem trenutku se je zavedela.

Kaj je storila? Ubijala je!

Ne, samo branila je.

Pravico in svobodo!

Pa vendarle, tam spodaj je ležalo sto in še več mrtvih...

Zdajci so prihrumeli v kuhinjo. Govorili so neznan ji jezik. Vedno več jih je bilo, vedno več. Povzpeli so se po lestvici na podstrešje. Kričali so na Daro. Ni jih razumela. Naposled je stopil pred njiju majhen možiček, ki je za silo lomil srbsčino.

»Ali si ti streljala?« je prašal Daro.

»Jaz sem streljala!« je, vsa vročična, malone zakričala Jagoda.

»Kaj kriči?« so skoraj vsi hkrati vprašali vojaki.

»Da je ona streljala...«

»Ona?« se je začudil neki bradati narednik. »Pa zakaj?«

»Zakaj si streljala?« jo je vprašal vojak po srbsko.

»Za pravico in svobodo...« je odgovorila. Oči so ji žarele.

Vojak je prevedel njene besede. Vse je pretreslo. Vse je oblil mrzel pot... Nekdo v ozadju je nameril na Jagodo samokres. Zadel jo je naravnost v srce... Hotela je še enkrat krikniti:

»Za pravico in svobodo!«,

pa ni več utegnila. Omahnila je svoji materi v naročje ter umrla z odprtimi očmi...

PETELIN IN LISJAK

Narodni motiv

Ilustriral Niko Pirnat

Petelinček Gizdalinček se je prvi zbudil, prvi vstal. Vsi so še spali. On pa si je že osnažil obleko, nabrusil ostroge in zakikirikal:

»Kikiriki, naj vstane, kdor še spi!«

Nato je odklenil vrata svoje bajtice in stopil na prag. Zunaj je bila še tema, le tam daleč za hribi je nebo žarelo. Gizdalinček je zaklenil bajtico in dejal:

»Zdaj grem pa v vas še jarčke buditi, iz postelje cipke poditi. Koj vstati morajo, bo sonce kmalu k nam prišlo.«

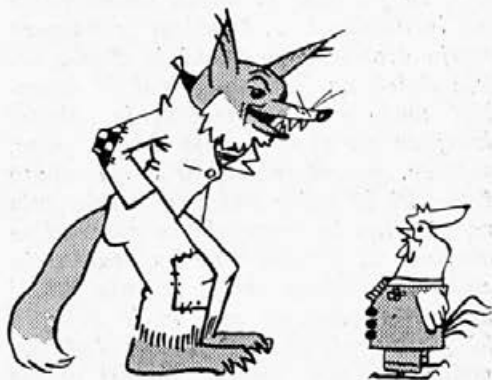
In gre. Moško stopa po stezi. Cingeldin, cingeldin, mu žvenketajo ostroge, da kar tako odmeva po gozdu na desni in levi. Gizdalin je junak. Ne boji se ne teme ne gozda. Naj mu le pride kdo! Gizdalinček divje pogleda na desno in levo in še glasneje mu zapoje ostroge: cingeldin, cingeldin!

Za ovinkom pod brezo pa opreza lisjak Divjak. Zasliši žvenket, dvigne uhlje, pokaže bele zobe in se vpraša:

»Cingeldin, cingeldin? Kaj ni to mladi Gizdalin?«

Res zagleda Gizdalinčka. Kako moško stopa po stezi! Lisjak Divjak si že brusi zobe. Dober bo mladi petelinček za zajtrk. A petelinček ima ostroge. Ostroge so ostre, kamor se zapičijo, teče kri. Njegov

kljun tudi ni kar si bodi! In ima petelinček še perúdice. Enkrat zamahne, enkrat zaplahuta in že je na visoki veji. Najprej ga bo treba preliščiti, potem šele pohrustati. Lisjak Divjak si oblizne brke, potem pa prijazno pozdravi petelinčka:

»Petelinček ljubi, dober dan, kam pa navsezgodaj, kam?«

Petelinček se ustavi, pogleda po strani in si misli: »Ta me že ne bo! Pozdravlja me lepo, prijazno se smehlja in z repom mahljá.« In Gizdalinček si pogladi pisano perje in odgovori:

»Jaz grem tja dol v dolnjo vas k svojim cipkam, jarčkam v vas.«

»Kaj pa tvoje cipke, kaj pa tvoje jarčke v vasi delajó?« se dela lisjak nevednega.

»I kaj, meže pa spe in mene, petelinčka, čakajo!« se Gizdalinček pobaha.

»Kako pa tvoje jarčke meže, kako pa tvoje cipke spe?« hoče vedeti lisjak.

Petelinček odpre kljun od začudenja. Ne, kaj takega! Ta reva pod brezo še tega ne ve, kako cipke in

jarčke meže in spe. Naj bo, pokazal mu bo, kako je treba mižati in spat! Zamíži, dvigne perutico in skrije glavo pod njo:

»Takole moje jarčke meže, takole moje cipke spe!«

A ojoj! Komaj petelinček pokaže, komaj pove, že ga zgrabi lisjak čez hrbet in bedra pa zagrga:

»Ha, petelinček, zdaj te imam! Te čakale bodo cipke in jarčke zaman! Mlado tvoje mehko meso meni za prvi zajtrk zdaj bo!«

Petelinček Gizdalinček zaman otepa s peruticami, zaman kljuva s kljunom na vse strani. Do lisjaka ne more, pretrdo ga drže beli zobje. Pa skloni glavo in vdano vzdihne:

»Premagal si me, lisjak Divjak, si vseh junakov ti junak. Zato pa zahvali zdaj Boga za tak kos mladega mesa. To moja poslednja želja je, preden me tvoji zobje zdrobe.«

Lisjak posluša in imenitno se mu zdi, da je petelinček tako krotak in tako ponižen. Pa odgovori:

»No, petelinček mladi ti, kar si želiš, naj se zgodi!«

In položi petelinčka na tla predse, sede na košati rep, sklene sprednje tačice, nagne glavo postrani in pogleda v oblake. A glej, komaj se lisjak Divjak zamakne v oblake, že se mu petelinček prav tiho izmuzne izpod nog. Zaplahuta s perutnicami in že zdirja po stezi proti vasi. Hrbet in bedra ga bole, a se ne meni za

bolečine. Dirja in dirja, kar se da.

Na ovinku pri-dirja do črnega pseta Dlakocepa. Kuža Dlakocep je policaj. Vse prevoha, vse pretakne, vse hoče vedeti in zvedeti, ponoči varuje kočee in hlev, podnevi razbojnike išče. Se razkorači Dlakocep sredi steze in ustavi petelinčka Gizdalinčka. Grozeče dvigne palico in zarenči:

»Stoj, petelin, kod si hodil, kje si bil, kje si noč prebil, da si ves brljav, po stegnih pa krvav?«

Petelinček ne mara Dlakocepa. Že večkrat se je z njim prepiral. A ta hip bi ga najrajši objel.

»Preljubi Dlakocep, bole me strašno vse kosti. V Divjakovem sem gobcu bil in tam krvavi pot potil.«

Dlakocep zavrti oči, da se iskre delajo, pokaže zobe in zažuga:

»Kje pa je razbojnik rjavi, kje? Hitro povej, če ne...«

»Tam stoji pod brezo ob stezi, razbojnik grdi, na preži.«

Dlakocep zaškriplje z zobmi, dvigne z desnico bridko palico, si z levico popravi čepico in cop, cop, cop, oddirja proti brezi. Res je pod brezo lisjak Divjak. Še vedno sedi na košatem repu in še vedno ima tačice sklenjene. Le v oblake ne gleda več, ampak mu hudobne

oči švigajo sem ter tja. Petelinčka iščejo. Tako je začuden, da še ne opazi, kako se mu bliža Dlakocep. A ko ga zagleda, je že prepozno.

Strašno zarenči polica. Zarenči in že zgrabi Divjaka za uhlja dva:

»Hop, razbojnik ti, zdaj ti zrahljal bom vse kosti!«

In švrk, švrk, ga našeška po kožuho, da lete rjave dlake na vse strani. Lisjak Divjak se zviija in brca in laja in cvili. Tako se zviija in tako brca, da se nazadnje iztrga. En uhelj odnese, drugega pa ne. Obdržal ga je Dlakocep: naj še v vasi vidijo, kako je razbojnika našeškal in ugnal!

MIHČEVA 6. NALOGA Z NAPAKAMI

Naša špajza.

Naša špajza ima polno štelarš. Na štelaršah so glavni in marmelade in kislimi kumaricami ter s škarniceljni in rajšom, kafetom in cukrom. Marmelada je za otroke, cukar in kafe za mamo, kisle kumarice za očeta, rajš pa za vse. Na Jožefovo se mi je štelarš razguncata in velik glavš je počil. Marmelada me je vsega paflekal. Moj popeglani svant je postal rdeč kot purmanov smrkelj, jaz pa bled kot antla. Hamor sem stopil, povsod sem pustil na tleh rdeč flek. Ko se je vrnil oče iz štarije, kjer je bil na gabelfruštku, sem dobil še črne fleke na radnji plati. Jaz ne maram več marmelade.

B o g o P r e g e l j :
TRI ŽELJE

Narodna legenda. — Ilustriral M. Pregelj

(Nadaljevanje)

(Z onstran ceste je slišati škripanje vrat. Sosed Peter je prišel pogledat vreme. Tam, kjer je še včeraj stala na pol podrta Pavlova koliba, je zagledal čedno in trdno kmečko hišo.)

Peter: Neža! Nežaaa!

Neža: Kaj se dereš navsezgodaj?

Peter: Oči odpri, potem se jezi!

Neža: Jejhata! Pavlovi so dobili čez noč novo hišo. Coprnija je to! (Slišati je hitro hojo. Na vrata udarijo trde pesti.) Odprite! Odprite!

Pavel: Kaj je, sosed Peter?

Peter: Kako si to naredil?

Neža: Kdo te je naučil copranja?

Peter: Še nama moraš pokazati!

Neža: Če ne, te bova zatožila krvavi rihti...

Peter: in te bodo sežgali. Kar brž povej, kako si naredil!

Pavel: Počakajta vendar! Saj še do sape ne pridem...

Polona: Povejta, kaj hočeta.

Pavel: Da bomo vsaj vedeli, kaj vama je.

Peter: Kaj se boš delal tako nevednega. Včeraj si imel le kajžo na tri ogle, danes...

Neža: ... pa imaš hišo, ki je lepša kakor naša. To ne gre, da bi imeli bajtarji lepše hiše kakor gruntarji.

Peter: Da, to ne gre! Zato brž povej, kako si to naredil. Če ne, te bodo pekli na krvavi rihti kot copernika.

Polona: Kaj boš naju tožil, saj nisva nič naredila. Tista romarja...

Neža: Kakšna romarja? Pa ne tista?...

Polona: Da, da, tista, ki si ju včeraj odgnala s psom.

Neža: Saj ju nisem jaz, saj ju je on, ki se tako trese, da bi mu kdo seno v svisljih poležal.

Peter: Kaj pa ti? Kdo pa se boji, da bi dal košček kruha? Kdo pa je rekel včeraj, naj spustim nanju psa?

Neža: Je že tako, da sem vedno jaz kriva. Kar molči, da ne povem še drugih stvari: da imaš krivo mero...

Peter: Boš molčala!

Pavel: Pustita vendar, saj ne bo nič pomagalo, če se bosta prepirala. Romarja sta že odšla in najine tri želje so že porabljene. Drugače bi vama eno dal.

Peter: Kaj?! Kar tri želje sta vama izpolnila?

Neža: Kaj sta pa želela? Da bi bila najbolj bogata v treh farah, seveda?

Polona: Ne! Prvo nebesa.

Peter: Meni tega ni treba. Kradem ne, ubijam ne, za druge grehe pa še časa nimam. Bom gorak prišel v nebesa. Kaj pa sta potem želela?

Pavel: Da bi bila zdrava.

Neža: Saj pravim! Sreča te je iskala, pa si jo tako po nemarnem napravil. Kdo pa je bil v naši vasi še bolan? Padar, pa še ta le od lakote, ker ni imel koga zdraviti.

Polona: Po tretje sva si želela popravljeno hišo, pa sva jo dobila.

Peter: Tako je, če bajtarju kaj ponudiš, si še želeli ne zna. Takole hišo si želi, pa je že ves srečen. Meni, meni bi pa morali postaviti grad, pa takšen, da bi bil še cesar ves zelen od zavisti, ko bi ga videl.

Neža: Peter, kaj, ko bi skočil za romarjema in se bi jima opravičil

tako in tako. Hišo smo imeli polno gostov, ker se nama hči moži, in vsi smo splašeni, nekakšni cigani in potepuhi se potikajo po našem kraju in so že ukradli kuro pri nekem kmetu. Morda ju boš omeščal in bosta dala še tebi tri želje, če ju boš lepo prosil.

Peter: To si pa dobro uganila. Tako bom storil. (Steče skozi vrata.)

Neža (vpije za njim): Pa glej, da ne boš želel, preden se vrneš. Morava dobro premisliti!

Peter (s ceste): Nič se ne boj, nisem tako vihrav!

Neža: Saj kar ne morem domov, tako sem razburjena.

Polona: Kar tu počakaj.

Neža: Prav res. To bo še najbolje. Pavel, kaj misliš, ali mu bosta izpolnila romarja tri želje?

Pavel: Dobra sta videti. Gotovo ga bosta uslišala.

Polona: Jaz tudi tako mislim. Ti ju včeraj nisi dobro pogledala.

Neža: Kdo si bo pa pogledal prosjaka! Naženeš ga in zaloputneš vrata.

Polona: Kako pa govoriš?

Neža: Joj, ne misliš, da me slišita? Saj sta že daleč.

Pavel: Kaj veš? Čudno moč imata.

Neža: Pa ne, da bi mi vzela za hudo.

Polona: Saj vesta, da nisi tako hudo mislila.

Neža: Da bi le tako bilo. Kdaj bo le Peter prišel. Pavel, poglej za njim! Dobro poglej! Na cesto stopi.

Pavel: Vidi se ti, da si kakor na trnju. (Odide skozi vrata.)

Neža: Kaj bi ne bila. Pa lačna sem. Še nisem imela danes kaj pojesti.

Polona: Mleka in kruha ti lahko dam, če...

Neža: Ne! Do tega mi res ni. Dobro kranjsko klobaso bi rada... (Pred njo pade klobasa.) *Polona*, poglej! Klobasa!

Polona: Zaželela si si jo...

Neža: Petru sta romarja izpolnila prošnjo. Sedaj si bova pa dobro želela. Joj! Z eno željo sem si to klobaso priželela...

Pavel (vstopi): Peter prihaja. Teče in kot brez uma maha. Kaj stojita tako poparjeni?

Polona: Neža si je poželela klobaso.

Pavel: In jo je dobila?

Neža (jokavo): Seveda! Tu je!

Pavel: O joj! Kaj bo rekel Peter?

Peter (priteče): Ujuh! Sedaj smo pa na konju! Tamle pri potoku sem ju ujel. In sem prosil in vokal, da sta me uslišala. Tri želje imam!

Pavel: Samo še dve, sosed!

Peter: Kako? Zakaj?

Polona (mu da klobaso): To je vajina prva želja.

Peter: Tako si snedena, Neža!

Neža: Saj nisem nič mislila...

Peter (jo sune s klobaso v nos): Na nos naj se ti prilepi, da je boš imela dosti.

Neža: Moj Bog! Klobasa! Moj nos! Prijela se je! Uuuuuu!...

Pavel: Pa si napravil drugo željo.

Polona: Sedaj pa le želi, da ji spet odpade!

Peter: Kaj pa še! Pustite me, da premislim, kaj bi si želel.

Neža: Taka nisem za med ljudi! Takoj želi, da mi odpade.

Peter: Odreži jo, pa bo!

Pavel: Bomo pa poskusili. (Hoče odrezati klobaso z nosu.)

Neža: Ne, ne! Saj mi nos režeš!

Polona: Peter, to ne gre, da bi pustil ženi klobaso na nosu.

Pavel: Res ti ne ostane drugega, kakor da jo z zadnjo željo odstraniš.

Peter: Pomisli vendar, da je to moja zadnja želja. Ne, ne...

Polona: Kaj bodo ljudje rekli.

Neža: Gosposki te zatožim!

Pavel: Bodi pameten, Peter!

Peter: Kako sem nesrečen. Če mora biti... Klobasa, padi Neži z nosu!

Neža: Hvala Bogu! Polona, ali se na nosu kaj pozna?

Peter: Za tri želje ena klobasa!

Pavel Strmšek:

OČETOVA MOLITEV

Ilustriral A. Sirk

Imel sem zlato mladost. Dom mi je bil svet in svet se je vrtel okoli mojega doma. Na domu pa sta ljubeče vladala moj oče in moja mati. Povsod je bila sama sreča in samo veselje, od ranega jutra, ko je že sijalo sonce, tja do večne luči, ki jo je oznanjal zvon iz cerkvenega zvonika. Pa kako tudi ne?

Prva skrb moje mamice je bila jutranja molitev in zadnja zvečer zopet vroča molitev k Bogu. In kadar koli sem odhajal kamor koli, za ves popoldan ali za eno samo uro, že me je mamica prekrižala in priporočila angelčku varuhu.

Očetova molitev je bila drugačna. Zvečer, ko je prišel v spalnico, pa že od koder koli s poti ali le iz sosednje sobe, kjer je ob svoji mizi študiral ali pisal, vedno je pristopil k moji postelji in me poljubil..., da me je včasih zbudil iz spanja... Takrat, vem, me je tudi on priporočil mojemu angelčku varuhu...

In ko je omahnil v bolezn, ko se mu je bližalo slovo od življenja, tudi takrat se mu je samo zaiskrila

solza v očesu, češ kako bo s teboj, moj mali, ljubljeni... in ta njegova skrb je bila le molitev zame.

Zdaj hodim na njegov grob in zdi se mi: iz njegovega groba prihajajo še vedno njegovi poljubi, njegova skrb in njegova molitev...

reče: „Jaz sem slaven

KOKO- JUNAK

! Znam prevračati in igrati na violino!

zagodrnja: „Pa pokaži, kaj znaš!“ „Toda, če ne boš vseč,“ se oglasi,

ti bo odtrgal in te z njim ponabil!

Nato se skrije za . Tam se obleče v .

Potem stopi pred in

in začne prevračati .

Enkrat

stoji na , potem hodi po , maha

z in skače v zrak kakor .

„Hoho, kako smešen!“ se zasmije

„Hoho,“ se smejejo in

ploskajo z . Mala pa misli: „Ko

se bo nehal smejati, bo požrl me-

ne in .“ In zopet .

G. B. B.

V RIMSKI EMONI

Občinski svétnik Simplicij se je vračal iz Rima, kjer so bili panonski odposlanci cesarju izročili vdanostno izjavo, razne želje in pritožbe mest in plemen Panonije.

Preko Aquileje (Oglej), velikega taborišča in pristanišča, mimo raznih stražarnic in trdnjav, ki so varovale popotnike pred razbojniki in tatovi, skozi Longaticum (Logatec), kjer je stalo večje prenočišče, in mimo Nauporta (Vrhniko) je končno po večdnevni, utrudljivi vožnji dospel v Emono (Ljubljano), kjer se je hotel nekaj dni odpočiti. Tu je imel sorodnika, imovitega trgovca Sekundula. Pri njem je nameraval ostati v gosteh.

»Kakor nalašč,« ga je pozdravil Sekundul. »Jutri bodo v našim amfiteatru nastopili gladiatorji. In borbe z divjimi zvermi bodo tudi! Šel boš z menoj!«

Simplicij je ponudbo rad sprejel.

»Žal mi je,« je nato pripomnil emonski trgovec, »da ti ne bom mogel dolgo delati družčine. Veš, dogovoril sem se s prijatelji, da se dobimo v mestnem kopališču. Čez pičlo uro moram biti tam.«

»Imenitno,« je odvrnil Simplicij. »Take zabave si želim sam. Kar odpraviva se tja!«

Trgovec je dal gostu še postreči z južino, potem so prišli sužnji z dvema nosilnicama, oba gospoda sta se zleknila po mehkih blazinah in pričela se je nošnja v kopel. Kakor v drugih rimskih mestih, so bile tudi v Emoni ulice tesne in nerodne. Le glavne ceste so se ponašale s pravo širino, da so mogla obratovati vozila. Po teh cestah so bile kolesnice globoko vrezane v tlak. Tik hiš so se vili ozki in visoki pločniki za pešce. Kdor je hotel cesto prečkati, si je moral poiskati pripravno mesto. Mestoma so namreč moleli iznad tlaka široki, gladki kamni; v ravni črti so se nizali preko ceste in

vezali oba nasprotna pločnika. Po takih ploščah so pešci hodili čez cesto, vozovi pa so tudi mogli brez ovire naprej, ker so razpori med kamni služili za kolesnice. V rimskih mestih ni bilo voznega prometa razen po osrednjih ulicah, zakaj kdor ni maral peš, se je dal nositi v nosilnici. Tesne ulice so bile dolgočasne, tihe, zaspane. Dolgi, sklenjeni zidovi so jih oklepali. Oken je bilo kaj malo in vsa so ležala visoko nad ulico. Hiše so bile poredkoma enonadstropne. Nad durmi si čital »salve« (pozdravljen), marsikje tudi »cave canem« (čuvaj se psa). Bolj v središču mesta niso bile ulice tako puste. Tu so se vrstile prodajalne sadja, olja, lepotil, barv. Prav številni so bili vinotoči.

Po zunanosti hiš je bilo težko presoditi, ali stanuje v hiši bogatin ali siromak. Vse hiše so bile enako puste. Kdor je pa stopil skozi vežo, se je dostikrat začudil, koliko sijaja premore marsikatera hiša. V atriju, okrašenem s stebri in mozaiki, je stal domači oltar, tu so hranili v lepih skrinjah denar, listine in dragocenosti. Tu so se zbirali člani družine h kosilu in pomenku. Strop je bil raven in je imel v sredini odprtino. Pod njo, na tleh atrija, je bil vodnjak, kjer se je stekala deževnica. Iz atrija si stopil v drugo dvorano, ki je bila namenjena gospodarju: tu je sprejemal prijatelje in goste, od tu je lahko pregledal vso hišo. V ozadju je bil tretji, poglavitni del hiše, tako zvani peristil. To je bilo stebrišče z vrtnimi nasadi; tu se je najrajši mudila gospodinja ter nadzorovala delo hišnih pomočnic in se ukvarjala z otroki. Okoli teh treh delov so bili razporejeni manjši prostori: shrambe, spalnice, kopalnice, kuhinja, stanovanja sužnje, tujske sobe. Pozimi so se morali prebivalci bolj stiskati, morali so se iz zračnih prostorov umikati v zavarovane. V kleti je imela vsaka boljša hiša kurilno na-

pravo. Od te osrednje peči je puhtel razgreti zrak skozi cevi, ki so bile vzdane v tla in v stene. Vsa stavba je bila preprežena s takimi ogrevalnimi votlinami. Na ta način se je hiša segrevala počasi, zato je pa toplota dolgo ostala. Že stara Emona se je torej ponašala s centralno kurjavo.

Sužnji z nosilnicama so stopali preko glavnega trga. Trg se je imenoval forum — kakor v Rimu in vsakem drugem rimskem mestu. Tu so stala uradna poslopja, zlasti mestna posvetovalnica in pa lepa dvorana. Sredi trga je žuboril vodomet. A tudi drugod po mestu ni primanjkovalo vodnjakov z živo vodo. Emona je namreč premogla dva vodovoda, enega iz Dragomera, drugega iz skalovja današnjega Ljubljanskega gradu. Zato so si mogli Emončani privoščiti tudi prāv gosposko kopališče. V njem so bile oblačilnice, telovadnica, plavalnica in kopalne naprave z gorko vodo. Zraven se je razprostiral park in vabil na družabne razgovore. Simplicij je tukaj srečal marsikaterega znanca, ob pomenkih je minil popoldan kaj hitro.

Drugega dne je vrela množica iz mesta in okolice v amfiteater. Emonski amfiteater ni bil tolik kakor oni v Pulju v Istri, vendar je bilo v njem prostora dovolj za vse gledalce. Raven, s peskom pokrit krog, arena imenovan, se je razprostiral v sredi teatra. Okrog in okrog so se v vse širših in širših kolobarjih stopničasto dvigali sedeži. Najbolj oddaljeni so bili najvišji. Več ko dva metra visok zid je oklepala areno, da se ni moglo gledalcem nič zgoditi. Posebni sedeži so bili pripravljene za odlično gospodo in med to sta se smela šteti tudi Sekundul in njegov gost. Dobila sta primeren sedež, da sta mogla vsako podrobnost natančno videti.

V vsakem rimskem mestu je živel najmanj en podjetnik, ki je kupoval krepke, stasite sužnje, jih dobro redil in jim stregel z vsem, kar je moglo koristiti njihovemu telesnemu razvoju. Zato so se pa morali sužnji v po-

sebnih šolah neutrudoma vežbati, da so postali čim sposobnejši za mečevanje. Take borilce so Rimljani imenovali gladiatorje. Kadar je mislil kak bogatin ali kaka mestna občina prirediti narodno slavnost, so podjetniki pritekli ter ponudili svoje gladiatorje. Seveda so za to zahtevali denar.

Vse je bilo pripravljeno. Emonski župan, ki je igro priredil, je spustil belo ruto v areno. To je pomenilo, da se naj krvava tekma prične. Paroma so praznično oblečeni gladiatorji prikorakali v areno. Najprej so se spopadli s topim orožjem. To je bil uvod, ki bi naj gledalcem še bolj razdražil živce. Potem je zadonela trobenta. Dva gladiatorja v vsej bojni opremi sta se zakadila drug v drugega. Obdelovala sta se z ostrimi meči, kolikor se je dalo. Precej časa si nasprotnika nista mogla do živnega, zakaj vsak udarec sta spretno prestregla s ščitom. Nenadoma je pa enemu uspelo, da je nasprotniku zasekal rano. Potem ni trajalo več dolgo, da je mož zaradi izgube krvi opešal. Vrgel je orožje na tla in se obrnil proti gledalcem. Obenem je dvignil kazalec na roki. To je pomenilo, da prosil milosti. Narod je tulil od strastnega razburjenja. Povsod so ljudje mahali z rutami v znak, da mu hočejo podariti življenje. Saj je bilo na dlani, da se je pogumno in po pravilih bojeval. Ranjenec je smel zapustiti bojišče, zmagalcu pa je vrgel župan v areno venec in denarno darilo. Nato je nastopil drug par gladiatorjev in zopet so se vrstili trenutki hude napetosti. Zopet je tekla kri. Vedno pa narod ni bil usmiljen. Zgodilo se je, da so gledalci prosečemu poražencu odgovarjali s pestjo in navzdol obrnjenim palcem. V tem primeru gladiatorju ni bilo rešitve — usmrtili so ga.

Ko se je četa gladiatorjev v krvoločnih spopadih izčrpala, so stopili v areno drugi borci. Kmalu so se odprla v zidu, ki je oklepala areno, posebna vrata in ven so prirohneli turi. Borci so se jih lotili z orožjem v roki in strašno je bilo videti, kako se uniču-

jeta človek in žival. Za turi so spustili v areno medvede in znova so se očem nudili prizori grozotnega klanja. Nazadnje so še zapodili bike v boj zoper medvede. To pa ni bilo kar si hodi, zakaj kosmatinci že tri dni niso bili dobili hrane.

Ko ni bilo v areni ničesar živega več, se je ljudstvo zadovoljno razšlo. Tudi Simplicij se je štel srečnega, da zanimive zabave ni zamudil. Sekundul ni mogel prehvaliti župana, ki je znal prirediti tako imenitno slavlje.

Emonski dnevi so brzo minili. Bilo je treba nadaljevati pot. Simplicij se je poslovil od gostoljubne Emone in

se skozi ene izmed štirinajstih mestnih vrat odzibal proti severu. Večkrat se je na vozu sedeč ozrl proti ponosnim stolpom mesta. Emona jih je štela nič manj nego 22 štirioglatih, na vsakem voglu obzidja pa po en okrogel, valjast stolp. Zidovje Emone je imelo pravokotno obliko.

Pri postaji Adrante (Trojane) je Simplicij prestopil na panonska tla. Prej je sicer Emona z vso širno okolico vred pripadala Panoniji, toda cesar Hadrian je mejo Italije začrtal bolj na severu. Preko Celeie (Celja) je Simplicij došel v Poetovio (Ptuj), kjer je bil doma.

T o n i H v a l a :

DVE VESELI IZ BENEČIJE

1

Beneški Slovenci so raztreseni po gorah in dolinah v videmski pokrajini in so mejaši goriških Slovencev.

Pred svetovno vojno so Benečani tihotapili preko meje avstrijsko sol in tobak. Izhodišče so jim bile Volče pri Tolminu. Znani so bili pod imenom »kontrabantarji«.

Pride nekoč tak Benečan k volčanskemu kmetu. Poprosi ga za večerjo in prenočišče. Kmetica mu postreže z mlekom in kruhom. Ležišče pa mu pripravi za ognjiščem.

Ko hoče mož drugo jutro dalje, ga gospodinja vabi, naj počaka na zajtrk.

»An tada, mati, saj nisem lačen: meseto v košeto, košpeto v lončeto,« se zahvaljuje mož.

»Pa zbogom, Benečan,« de žena, ki ga ni razumela, in gre v kuhinjo, da pripravi kosilo za delavce.

Ko hoče vzeti iz kotla meso, ji obvisi na vilicah — stara cokla. Zdaj je žena predobro razumela, kar ji je bil Benečan povedal — da je bil dal meso v koš, coklo pa v kotel.

Benečani pravijo namreč cokli košpa, meso je pa prebrisanec popačil v meseto.

2

Benečani nosijo na Tolminsko koštanj prodajat ali pa ga zamenjajo za koruzo, krompir in zeljnate glave.

Vanc je bil pod Slemenom doma. Pa mu pravi žena: »Nesi, Vanc, v Uče kostanj in zamenjaj ga za zelje!«

Vanc uboga, gre preko Slemena v Uče, zamenja kostanj in se vesel vrača s polnim košem zelja domov. Ko pride na vrh hriba, se spotakne in vse zeljnate glave se zakotalijo po strmini.

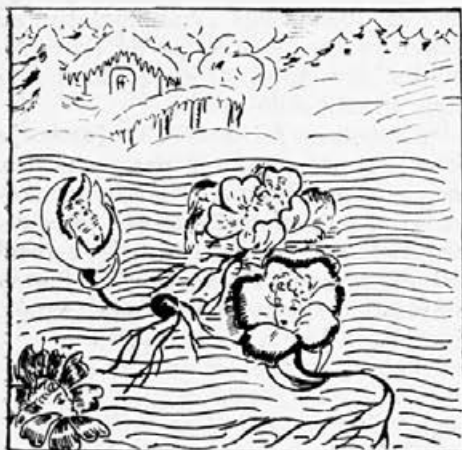
Vanc gleda žalosten za glavami, ki so prehitevale druga drugo, in si misli: »Vsaka glava svojo pamet«. Malo ga je pa le skrbelo, kaj bo rekla žena, ko pride brez zelja domov. Sede pod grm, preišlja in zaspi. Ko se zbudi, zasliši šum, ki je prihajal iz koša. Pogleda: v košu sedi zajec in brezskrbno gloda ostanke zelja. Vanc popade dolgoušca, ga stlači v koš in pokrije z jopičem. Vesel odkoraka proti domu.

»An, tada, ljuba žena, povej, ali si že videla kosmato zelje?«

Žena pa huda: »Vanc, ne norčuj se, povej, kje imaš zelje?«

Vanc odloži koš in pokaže ženi zajca. Zdaj je bila tudi ona zadovoljna s kosmatim zeljem.

Dagmar Kačer:
POMLADNA

Trobentice in zvončki pod zemljó
glavice nežne skrivajo
in o pomladi sanjajo.

Na trati pa snežak stoji
in v rokah metlico drži,
iz zemlje mož trobentic ne pusti.

Preko trate zvonček zacinglja: bim bam,
trobentica bi tudi rada šla na plan
oznanit prvi pomladanski dan.

Pa pošlje sonček žarke tri,
v solzáh snežak se ves stopi,
iz zemlje vse v pomlad hiti.

KONJ IN KLJUSE

Gosposki konj se je pasel ob njivi. Na njivi pa je oralo zgarano kmetsko kljuse.

Pa je vprašal konj: »Zakaj pa se tebi, kljuse, ne sveti dlaka tako kot meni?«

In je kljuse odgovorilo: »Zato ker orjem njivo, na kateri bo zrasel oves, ki daje tvoji dlaki lep sijaj.«

KAKŠNO BO VREME

JAKOST VETRA

Veter ne piha vedno z enako jakostjo. Ker smo vajeni meriti vse, merimo seve tudi jakost in imamo tudi za to posebne priprave, ki pa si jih sami ne moremo napraviti in jih zaradi tega tudi ne bomo opisovali. Zapomnimo si le, da jakost vetra izražamo s številkami od 1 do 12. To jakost lahko približno določimo tudi po nekaterih znakih in sicer takole: (prva številka v oklepaju pomeni hitrost vetra v kilometrih na uro, druga pa pritisk v kilogramih na 1 m²)

- 0 = popolna tišina (0 — 0);
- 1 = sapica. Dim se dviga skoraj navpično (1 do 7 — 0,18);
- 2 = vetrič. Na dimu se pozna, da piha, mi pa še komaj čutimo (7 do 14 — 0,72);
- 3 = slab veter. Listje na drevju se premika (14 do 22 — 2);
- 4 = srednji veter. Majejo se drobne veje in vršički (22 do 29 — 4);
- 5 = veter. Veje in vrhovi se upogibajo, nam je že neprijetno (29 do 40 — 7,22);
- 6 = močan veter. Okoli oglov zavija in žvižga (40 do 50 — 12,5);
- 7 = zelo močan veter. Tanjša drevesa se upogibajo, na morju se tvorijo valovi (50 do 61 — 19,2);
- 8 = vihar. Drevesa se upogibajo, vejice se lomijo, človeka zaustavlja. (61 do 76 — 28,9);
- 9 = vihar. Odnáša strešno opeko, lomi veje (76 do 90 — 42,3);
- 10 = popoln vihar. Ruva debela debela (90 do 104 — 58,3);
- 11 = zelo močan vihar. Podira cele gozdove in meče ljudi po tleh (104 do 122 — 79,3);
- 12 = orkan. Odnáša strehe in podira hiše (nad 122 — nad 100).

Najmočnejši veter pri nas ima stopnjo 7, le kraška burja doseže včasih stopnjo 9. Sem ter tja pa smo doživeli

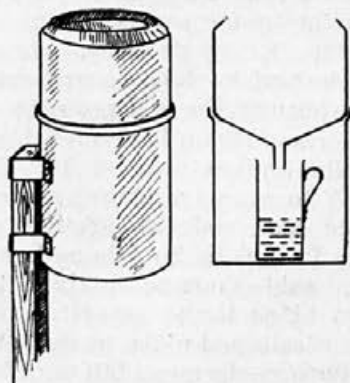
že tudi kratkotrajne sunke z močjo 10, ki so v kratkem času podrli in polomili gozdove, preko katerih jih je vodila pot.

PADAVINE

Pri tleh se zrak segreje. Ta zrak postane lažji in se prične dvigati. Ker pride zrak v hladnejše plasti, ne more zadržati vse vlage, temveč jo mora nekaj oddati v obliki drobnih, drobnih kapljic, ki jih mi vidimo kot oblake. Izločanje vode se prične, ko se zrak ohladi pod rosišče. Drobne kapljice bi seveda morale padati proti zemlji. To bi se tudi zgodilo, če jih ne bi zadrževal ali celo še dvigal vzponski tok, veter, ki vleče od zemlje navzgor. Zavoljo vzponskega toka pridejo kapljice v še višje, še bolj hladne plasti. Iz zraka se izloči še več vlage. Posamezne kapljice se združijo v večje kaplje, ki postanejo sčasoma toliko težke, da jih vzponski tok ne more več zadržati, pa zavoljo tega padejo na zemljo v obliki dežja.

Dež je za poljedelca velikega pomena. Če pade o pravem času dovolj dežja, bo letina obilna, preveč dežja pa pokvari ves kmetovalčev trud.

Da bi ugotovili, koliko dežja pade v posameznih pokrajinah, ga merijo s

Ombrometer, priprava za merjenje padavin (desno prerez)

posebnimi pripravami, ki jim pravimo dežmeri ali ombrometri. To so lijakom podobne posode, v katere prestrezamo dež in ostale padavine. Količino padavin pa izrazimo na ta način, da povemo, koliko milimetrov visoko bi stala od dežja nastala voda, če je ne bi nič odteklo, če ne bi nič izhlapelo in če je zemlja ne bi nič vpila. Mnóžino padlega snega, sodre ali toče merijo na sličen način, le da morajo te padavine prej raztaliti.

Slično kakor dež nastane tudi sneg. Razlika je le v tem, da se pri snegu prične vlaga izločati pod 0° C. Ker prične voda pri 0° zmrzovati, se vlaga, ki se izloča, ne spremeni v vodne kapljice, temveč v prekrasne zvezdice, v drobne snežinke. Več snežink se lahko tudi sprime. S tem se lepe začetne oblike pokvarijo in namesto drobnih snežink padajo velike kosme.

Včasih se vsipljejo izpod neba *drobne* ledene kroglice, ki s šumom padajo na zemljo. To je sodra ali »babje pšeno«. Kako nastane? Na dva načina.

Mislimo si, da med tople, z vlago napolnjene oblake zapiha nenadoma hladen veter. Kapljice vode, ki jih je zajel tak veter, zmrznejo, zmrzne pa tudi dež, ki nastane v višjih legah in pada skozi razhlajeni zrak. No — dostikrat pa nastane sodra še na drug način. Da nam bo ta način razumljiv, napravimo poučen poskus. Zmešajmo približno $\frac{3}{4}$ kg drobnega snega in $\frac{1}{4}$ kg kuhinjske soli. Že pri mešanju bomo spoznali, da se zmes silno ohladi. S termometrom bi se prepričali, da je padla toplina nižje od 10° C pod ničlo. V to zmes (mrazino) postavimo kozarec čiste vode in nekoliko počakajmo. Poskus lahko delamo kar v zakurjeni sobi. Voda se ohlaja. S toplomerom bi se lahko prepričali, da se ohladi včasih pod ničlo, ne da bi zmrznila. Toda, voda mora biti popolnoma mirna. Tako vodo imenujemo podhlajeno. Če pa se podhlajene vode le

dotaknemo s kosom leda, ali če jo stresemo, zmrzne v hipu.

Sličen pojav se odigrava dostikrat tudi v naravi. Kapljice v oblakih, ki mirno visijo v ozračju, se ohladijo pod ničlo in vendar ne zmrznejo. Če pričnejo take kapljice padati, trčijo druga ob drugo, se stresejo in v hipu zmrznejo. Namesto deževne kapljice pade na zemljo okroglo ledeno zrno. Podhlajene kapljice v ozračju pa zmrznejo tudi takrat, če se jih dotaknejo snežinke, ki so nastale v višjih legah.

Velika ledena zrna, ki dostikrat uničijo ves pridelek, imenujemo toča. Velikost posameznih zrn je kaj različna, včasih dosežejo velikost kokošnjih jajc.

Kako nastane toča, učenjaki še niso ugotovili, menijo pa, da imamo tudi tu opraviti s podhlajeno vodo.

Proti toči se pred kakšnimi 30 leti zvonili in streljali s posebnimi »topovi«. S tem so menda hoteli preprečiti podhlajenje vode. Streljanje in zvonjenje naj bi namreč streslo oblake, v katerih so podhlajene kapljice. Posledica tega naj bi bila, da bi zmrznila že drobne kapljice pa bi radi tega škoda bila manjša. Pa so uvideli, da je trud zaman. Tresljaji namreč, ki nastanejo pri streljanju in zvonjenju, niso tako močni, da bi prodrli do oblakov, ki so včasih 5—8 km visoko.

Umni kmetovalec se ubrani škode, ki jo povzroči toča, če svoje posevke proti toči zavaruje.

Dež, sneg, sodro in točo imenujemo prave padavine. Padavine zavoljo tega, ker padajo izpod neba, prave pa zato, ker imamo poleg omenjenih še druge padavine, ki pa ne padajo, temveč nastanejo na zemeljski površini. Take padavine so rosa, slana in ivje.

Rosa nastane takole:

Podnevi se zemlja močno segreje, segreje se tudi zrak in sprejme mnogo vlage. Nekaj te vlage se sicer z zrakom dvigne, toda rastlina venomer izhlapeva nove in nove količine, tako da je zrak na vlagi bogat. Ko sonce zaide, se prične zemeljska površina ohlajati.

Pri jasnem nebu toplota izžareva v vsemirje in rastline se kaj kmalu ohladijo, ohladi pa se tudi zrak, ki jih oddaja. Ta zrak pa je poln vlage. Ko se zrak ohladi pod rosišče, mora oddati nekaj vlage v obliki drobnih kapljic, ki se oprimejo rastlin in drugega. Če je nebo oblačno, toplota ne more izžarevati v vsemirje v taki meri, rastline se ne ohladijo preveč, pa tudi zrak, ki jih obdaja, se ne ohladi pod rosišče, rosa ne nastane — ali pa nastane le šibka. Tudi pod kronami dreves in na drugih predmetih, ki so proti nebu zavarovani (pokriti), rosa ne nastane v toliki meri.

Rosa je kmetovalčev prijatelj, ker osveži rastline in ovlaži vsaj zgornjo plast zemlje.

Slana nastane na sličen način kakor rosa, le da se vodni hlapi zgoščujejo pod ničlo. Tudi za slano velja pravilo, da nastane le ob jasnih nočeh, največ na krajih, ki so najbolj izpostavljeni.

Slana je kmetovalčev sovražnik. Zgodaj spomladi mu lahko uniči sadovnjak, vinograd in rane posevke, jeseni pa tudi ne napravi koristi, zlasti če pade zgodaj. Ker napravi mnogo škode, so se za slano zanimali in se jim je končno posrečilo sestaviti pripravo, s pomočjo katere lahko določimo, če bo ponoči padla slana.

Priprava se imenuje napovedovalec slane in je narisana na sliki. Sestavljena je iz dveh enakih toplomerov, od katerih je eden suh, kroglica drugega pa je ovita v krpo, ki mora biti vedno mokra. Voda s te krpice izhlapeva, za izhlapevanje pa potrebuje toploto, ki jo jemlje živemu srebru. Zavaljo tega kaže mokri toplomer vedno nekoliko manj kot suhi.

Nekako eno uro pred sončnim zahodom opazujemo pripravo. Z levo roko pokažemo, kje stoji živo srebro v suhem toplomeru, z desno pa, kje se nahaja v mokrem. Sedaj pa oba prsta toliko časa premikamo po črtah, ki pripadajo pokazanim toplotinam, da se prsta dotakneta. V tej točki se sečeta obe črti (levemu toplomeru pri-

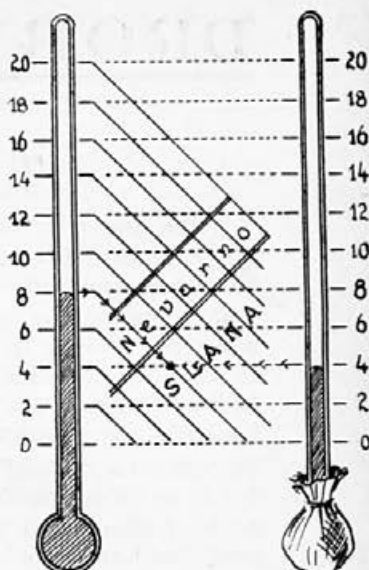
padajo poševne debele črte, desnemu pa vodoravne črtkaste). Če se prsta dotakneta v polju »SLANA«, bo to noč padla slana, če pa se srečata prsta v polju »NEVARNO«, je verjetno, da bo slana padla.

Če vemo, da bo slana padla, lahko preprečimo ali pa vsaj omilimo njeno škodljivost. Zjutraj, nekako eno uro pred sončnim vzhodom, v sadovnjaku ali vinogradu, ki ga hočemo obvarovati, zakurimo ogenj, ki da mnogo dima. Dim bo ovil mladike drevja in trte, toplota ne bo mogla izžarevati v vsemirje in slana ne bo nastala. Ni važna toplota, ki nastane zaradi ognja, temveč dim, ki se razvija.

V ostrih zimskih dneh nastanejo megle, sestavljene iz podhlajenih kapljic. Če se te kapljice dotaknejo vej ali kakega drugega predmeta, v hipu zmrznejo, se spremenijo v ledene iglice, ki ovijejo veje. Na prvo plast teh iglic se nabere druga in kmalu je vse drevo ovito v ledene iglice. Če se ivje tvori na snegu, nastane srež.

Omeniti moramo še poledico, ne ljub pojav, ki zlasti v mestih povzroča hude nesreče. Podhlajene kapljice iz megle se dotaknejo tal, tam v hipu zmrznejo in napravijo gladko ledeno prevlako, poledico, ki silno ovira promet. Led, ki tu pa tam nastaja na vejah drevja, nastane na sličen način. Dež, sestavljen iz podhlajenih kapljic, zadene na vejo, tam se kapljica razlije in v hipu zmrzne. Včasih se na veje nabere toliko ledu, da se veje pričnejo lomiti. K sreči so to le redki pojavi.

(Se nadaljuje.)

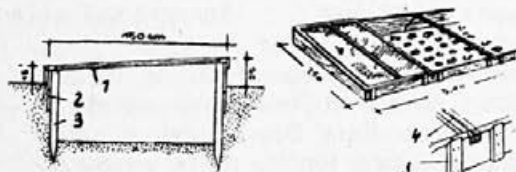

Napovedovalec slane

DROBNE ZANIMIVOSTI

TOPLA GREDA

Toplo gredo, ki nam bo dala v zgodnji pomladi dobre sadike, si lahko sami napravimo, zato niso potrebni večaki. Sestavljena je iz dveh delov: iz okvira, ki sega deloma v zemljo, in iz okna, ki nam bo varovalo sadike. Obliko okvira kaže prva naša risba. Izkušnje so pokazale, da ustreza malim vrtovom najbolj okvir, ki je širok $1\frac{1}{2}$ m in dolg 3 m. Za tako gredo nam ne bo težko dobiti potrebne množine gnoja in komposta.

1. okna, 2. oporniki, 3. robniki, 4. letva z žlebom, 5. zaščitna deščica

Najpreprostejša greda je lesena. Stene okvira sestojijo iz 6 do 8 cm debelih robnikov, ki naj bodo 70—80 cm dolgi ter pritrjeni na 3 do 4 cm debele opornike. Okna so tridelna. Leže deloma na robu okvira, deloma na dveh 5 cm širokih in 3 cm debelih letvah.

(Glej desno risbo zgoraj!) Ti dve letvi morata biti dobro pritrjeni na sprednjo in zadnjo okvirno steno, ker služita tudi za to, da se okvir ne krči ali širi. V obe letvi zarežemo tudi žleb, da se voda po njem odteka. Okvir obdamo še z 10 cm široko desko, ki naj sega 3 cm čez rob. Ta bo varovala gredo pred prepihom.

Okvir naj bo za 10 cm nagnjen proti jugu, da bodo rastline v njem čim bolj izpostavljene blagodejnemu sončnim žarkom in da bo voda hitreje odtekala.

Okvir položimo v 50 do 60 cm globoko jamo na najbolj zaščitenem in najbolj prisojnem prostoru vrta in sicer tako, da bo sprednji rob moel 15 cm iznad jame, zadnji pa 25 cm. Morebitne špranje med robniki zakrijemo z zaščitnimi deščicami, ki jih pribijemo na zunanjo stran okvira. (Glej risbo desno spodaj!) Ko smo si priskrbeli še primerna okna s šipami, je greda gotova. Manjka ji le dobra, s kompostom in gnojem pomešana zemlja. Da nam ne bo delalo dviganje oken preglavic, pritrđimo nanje še preproste ročaje.

O ŠKODLJIVOSTI KAJENJA

Ljudje in tudi zdravniki si niso še povsem na jasnem, koliko je tobak škodljiv zdravju. To pa zaradi tega, ker se posledice kajenja pri človeku ne pokažejo takoj, ampak šele po večletnem uživanju tega strupa. Pač pa je dokazano, da povzroči tobak pri človeku, ki prvič kadi, zastrupljenje z »nikotinom«, kakor imenujejo strup, ki se nahaja v tobaku. Posledice tega zastrupljenja so bruhanje, slabost, omotica in glavobol. Pri šibkih ljudeh

se že v začetku kajenja zožijo kožne celice na obrazu, čemur sledi bledica. Pri močnem kadilcu pa se šele po daljšem času pokažejo znaki drugih bolezni, ki jim premnogokrat sledi prezgodnja smrt.

Kakšne so te bolezni, nam povedo tile primeri:

Nekega 36letnega urarja, ki je že 10 let pokadil na dan do 50 cigaret, so pripeljali ponoči v bolnico, ker je tožil o bolečinah v prsih in trebuhu.

Bolečine so postajale vedno hujše in zdravniki si niso bili na jasnem, kaj naj bi bil vzrok bolečinam. Po preteku 1 ½ ure je bolnik umrl. Da ugotove vzrok smrti, so zdravniki mrliča »secirali« (secirati pomeni odpreti telo in preiskati notranje dele). Ugotovili so, da je moža zadela kap, ker se mu je zamašila kri v žilah srca. Ugotovili so tudi močno razširjenje srca. V žilah se mu je v teku let nabiralo takozvano apno, ki ga je ustvarjalo prestrastno kajenje tobaka.

Zaradi podobnih pojavov bolezní so pripeljali v bolnico tudi nekega 36letnega vrtnarja, ki je že več let pokadil po 40 cigaret na dan. Čutil je močne bolečine okrog srca. Zdravniki so ugotovili, da so mu odpovedale mišice okrog srca. Zelo so se bali za njegovo življenje. Ker pa je bil krepak, je bolezzen prenesel. Postal je nekadilec in po enem letu so izginili vsi znaki obolenja.

Neki 17letni mladenič je po 4 mesecih močnega kajenja nenadoma začutil, da se ga loteva omotica in splošna slabost. Težko je dihal in srce mu

je močno bilo. Dva tedna nato mu je vid nenadoma opešal in dve uri je bil popolnoma slep. S pomočjo zdravnika je po osmih dneh spet okreval. Ker pa ni prenehal s kajenjem, se je bolezzen po 4 mescih ponovila in pridružile so se še bolečine v črevesju. Lečil se je pri raznih zdravnikih, a ker ni opustil kajenja, mu zdravniška veda ni mogla pomagati — z 19 leti je legel v grob.

Posebno ta primer nam dokazuje, kako močna strast je pri nekaterih ljudeh kajenje. Nikotin jim ubije voljo, da se ne morejo odreči kajenju.

Znaki zastrupljenja po nikotinu niso pri vseh kadilcih enaki in je zaradi tega zdravnikom večkrat težko ugotoviti vzrok bolezní. Pri dveh bolnikih, ki so jima odmrli prsti na levi nogi, da so jih morali odrezati, so ugotovili kot vzrok — tudi zastrupljenje z nikotinom.

Nikotin je strup, ki škoduje vsem ljudem — nekaterim manj, drugim bolj. Najbolj pa mladini, ki potrebuje tečne hrane, ne pa strupov.

ČE KOKOŠI PRELETAVAJO

Večkrat se zgodi, da se navadijo kokoši letati čez plot na sosedov vrt ali dvorišče. Marsikateri prepír je že zaradi tega nastal. Navadno se to rado zgodi, kjer so kokoši zaprte na golih dvoriščih, ki meje na zelene sosedove vrtove ali trate. Običajno preleti plot najprej ena kokoš in ji nato slede še druge. Če se kokoši navadijo letanja čez plot, jih bo težko tega odvaditi. Komur se posreči zasačiti prvo ubežnico že pri prvem letu in ji postriči peruti, ta je zlo že odpravil. Odstriči je treba peruti na koncu, ne pa ob telesu, kajti perje ob telesu varuje kokoš pred mrazom in mokroto. Tudi so opazili, da izgube kokoši jeseni najprej perje ob koncu perutnic. Kokoši s pristriženimi perutmi izgube kasneje jeseni svojo obleko in nosijo jajca dlje

časa. Striženje peruti pa ima tudi svojo slabo stran. Taka kokoš porabi mnogo hrane za rast novega perja; zaradi tega ne more tako pridno nesti jajca kot sicer. Je tedaj najbolje, da pustimo kokošem, kar jim je dala narava. Namesto da bi strigli ubežnicam peruti, je bolje, da jim privežemo eno perut za nekaj časa na telo. Za to je pripravna z nitjo ovita tenka in mehka žica. Položimo jo najprej ne pretrdo okoli kokošjega telesa pod perutnice, nato prekrizamo žico in privežemo nanjo še konec perutnice.

MOJE PRVE PESMI

Solski izlet.

Včeraj je sijalo sonce tako milo,
da se je vse topilo,
omehčalo je celo srcé
naše (učiteljice) gospé.

Ker je bil dan tako jasen,
smo napravile izlet prekrasen,
na Grad nas vleklo je srce,
vesele smo na vrh prišle.

Moj bratec.

Jaz imam pa takega bratca doma,
ki se jokcati zna,
ki se smečkati zna,
kot da se sonček smehlja.

*Ladica Guzeljeva, uč. II. a razr.
šole kn. Zorke Ljubice
v Ljubljani.*

SINIČKA

Zagledala na cesti sem sneženi ptičko,
ubogo umirajočo siničko.
Pobrala revo sem nedolžno
in nesla jo domov otožno.

Zrtvovala rada bi vse iz srca,
da bi zbudila te iz sna.
Kar koli mi otroška duša narekuje
in ljubi Bog tako zapoveduje.

Ljubeče sem jo negovala,
v naročju srečna mi je trepetala.
Reš me uslišal Vsemogočni je,
življenje sirotki spet povrnil je.

Le kratko dobo srečo z njo bom uživala,
ko ona srečna bo, bom jaz jokala.
Vrnila vigred se bo k nam nazaj,
zletela sama bo v njen zlati raj.

*Evfemija Slivar,
Bežigrad, III. b razred.*

ŠKRAT NERED

Škratje navadno niso hudobni. Nekoč pa je živel zelo hudoben škrat Nered. Posebno hudo je škrat Nered zagodel Raskovčevi Katri. Sosedja jo je zopet opomnila, naj vendar popravi svojo ograjo, da ne bodo uhajale Katrine kokoši sosedji v škodo. Katra pa se je zadržala: »Tebi uhaja jezik skozi škrbine, meni pa kokoši skozi ograjo!« Sosedja ji je užaljeno dejala: »Katra, Katra, tebi bo še škrat Nered posvetil.« Pa je že prežal škrat Nered v

hiši. Nekoč je Katra ometala zakurjeno peč, da bi v njej spekla kruh. Za njo je na stolu stala odvezana vreča moke, ki je ni Katra pravi čas spravila v šrambo. Sunila je s koncem omela v vrečo, da se je moka usula po tleh. »Zlodjevi škrat Nered,« se je zadržala Katra. Zavihtela je omelo in pri tem sklatila petrolejko na ognjišče, kjer je telo oglje.

Škrat Nered je čepel na mizi in zaklical: »Kaj se tako jezite, Katra?« »Ti že pokažem, nesnaga grda,« reče Katra vsa jezna. S pestjo je hotela udariti škrate Nerada. A Nered je bil bolj uren in Katra je udarila po nožu, ki je ležal na mizi z ostrino navzgor. Hudo jo je zabolelo, a tedaj je zapazila ogenj na ognjišču. Tekla je ven po vodo, ki je v kuhinji ni imela niti kaplje.

Zunaj pa se je spotaknila in padla v jamo, napolnjeno z vodo. Obležala je v jami z nogami v zraku. Škrat Nered je zaplesal po njih. Šele ko se je ogenj pokazal na strehi, je šel drugam svoje hudobije uganjat.

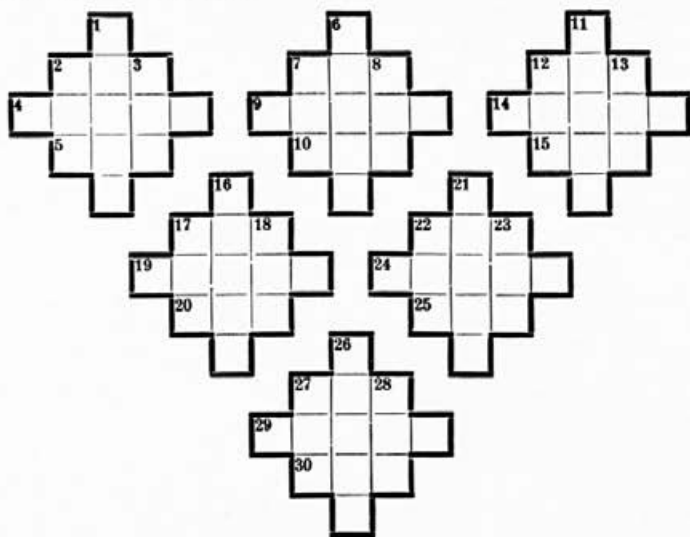
*Marta Pečnik in Albina Pečak,
učenki v. lj. š. v Šmartnem pri Litiji.*

NAŠA VOJNA

Bilo je krasno pomladansko jutro. Sonce je ravno prikukalo izza gora in poljubljalo zeleno travico, ki se je lesketala v nebrojnih bisernih. Pod vasjo teče bela cesta, po kateri je tekal deček, kakih trinajst let star. Ob boku mu je visela dolga lesena sablja in dvoje otročjih pištol. Od vseh strani so prihajali dečki. Vsi so imeli papirnate kape in lesene nože. Zavili so v log. Ko so prišli do studenčka, so se ustavili. Nabrali so si dračja in zakurili. Spekli so si tudi krompirja, ki so ga prinesli s seboj. Ko so vse pojedli, so privlekli iz skrivališča tank z bezgovim topom in splav. Veliki manever se je pričel. Dva v tank, drugi na splav, nekateri pa peš. Razdelili so se v dve vojski. Počasi so se približevali drug drugemu. Nazadnje so trčili vkup. Začel se je hud boj. Obmetavali so se z bombami, ki so bile iz blata, potem z granatami iz prahu, puščicami in kopji. Tako srdit je bil boj, da bi starši ne spoznali več svojih otrok. Tank je kmalu padel v jarek in se razbil. Ko je bilo boja konec, so se umivali in ogledovali vsak svoje bunke. Najbolj sem bil potolčen jaz, ki se vam šele zdaj predstavim kot poveljnik.

Alojzij Jakopič, dijak.

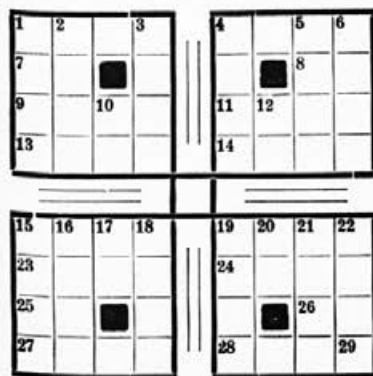
KRIŽANKA

Navpično: 1. ime našega kralja; 2. pivo; 3. kesanje; 6. neurje; 7. cel, popoln; 8. drevesni plod; 11. dolžinska mera; 12. brez čevljev; 13. spakedranka za plačilo; 16. vrsta solate; 17. poljska cvetlica, iz nje dobivajo opij; 18. odtok deževnice, tudi bolezen; 21. oseba pri krstu ali birmi; 22. lepilno sredstvo; 23. nasprotno od manj; 26. kdor nosi roge, je?; 27. prostor v cerkvi, kjer pojejo; 28. isto kakor 8. navpično.

Vodoravno: 2. peče kruh; 4. nasprotno od počasen; 5. če ni laž, je?; 7. otok v Jadranu; 9. košara; 10. isto kakor 8. navpič; 12. nasprotno od črn; 14. zaliv v Jadranu; 15. sanje, spanje; 17. isto kot 17. navpično; 19. zdravnik; 20. spomenik, lik iz kamna; 22. preganjanje, streljanje divjačine; 24. nasprotno od debel; 25. viteško orožje, nosijo oficirji; 27. ptič pevec; 29. nasprotno od reven; 30. delo (srbohrvatsko).

DIAGONALNA KRIŽANKA

Vodoravno: 1. vse, kar nas obdaja; 4. kraj v Dalmaciji, tudi prehod s hribov v dolino; 7. »in« francoski; 8. osebni zaimek; 9. gostilničar (v narečju); 11. če ni napačno; 13. nasprotno od »druge«; 14. manj znano moško ime; 15. staroveški modrijan, tudi narobe čitana vrsta plevela; 19. dva dolgouhca; 23. slovenska pesnica; 24. zemlja in vse ostalo; 25. predlog; 26. enaka samoglasnika; 27. nasprotno od »druga«; 28. luna (nemški).

Navpično: 1. oblika osebnega zaimka; 2. samostalni glagol »vtisniti«; 3. materine sestre; 4. cunje; 5. prislov, tudi narobe čitana krajša oblika za ime Katarina; 6. barva; 10. in 12. ostrog; 15. veznik; 16. sveta gora; 17. in 20. dodatek k imenom svetnikov; 18. zelenica v puščavi; 19. števnik; 21. moško ime; 22. prevrnjena dota.

V diagonali: od 1. do 29. zaščitna naprava na strehi.

RAZPIS NAGRAD

Stirje izžrebanj rešilci vseh križank bodo prejeli lepe nagrade.

REŠITVE KRIŽANK IZ 6. ŠTEV. »NAŠEGA RODA«

Rešitev križanke I.:

Vodoravno: 3. da, 4. er (tudi Erbij); 6. ban; 7. sol; 9. Nin; 10. gol; 12. moč; 15. kad; 17. pas; 18. ha = hektar; 19. os; 21. kip; 23. lek; 24. rov; 25. ker; 27. ris; 29. bor; 30. saje; 31. omot; 33. Pen; 35. pogubljen; 36. Jeruzalem; 37. Abe-sinija; 45. Ratitovec; 52. ova; 53. udav; 54. Opel; 55. pes; 56. Abo; 58. osa; 59. bik; 60. pas; 61. Ada; 63. ol; 64. oh; 65. Pat; 66. are; 67. Log.

Navpično: 1. lan; 2. fes; 3. dan; 5. rog; 6. bič; 8. lok; 9. nos; 11. lak; 12. mak; 13. raven; 14. pokoj; 16. dir; 17. Peru; 18. hoje; 20. seme; 22. pipa; 23. Log; 24. raj; 26. ror; 28. sel; 29. bo; 30. S. L.; 32. tu; 34. ne; 38. bo; 39. Eva; 40. Saba; 41. no; 42. Ido; 43. jasa; 44. Avala; 45. robot; 46. Apih; 47. tek; 48. il; 49. opat; 50. oves; 51. es; 57. oda; 60. Pag; 62. ar; 65. Po.

Rešitev križanke II.:

Vodoravno: 1. bariton; 7. Stritar; 13. ura; 14. os; 15. rog; 17. la; 18. ilo; 19. da; 21. Amerika; 25. as; 26. lan; 28. uk; 29. ti; 30. Nil; 32. koran; 34. Ada; 36. Kotor; 38. ki; 39. ar; 41. pa; 42. aj; 44. do; 46. sodar; 48. romar; 50. in; 51. Edi; 52. pes; 54. pir; 55. Ivo; 56. sa; 57. pav; 58. mol; 60. nas; 62. od; 63. kot; 64. ti; 65. ar; 67. Bog; 69. sol; 70. Koloman; 73. Dob; 75. SOS; 76. ko; 77. oka; 78. in; 80. rod; 82. omarica; 83. Planina.

Navpično: 1. Buda; 2. ara; 3. Ra; 4. to; 5. osa; 6. por; 8. tla; 9. Ra; 10. ti; 11. Ala; 12. rosa; 15. Reka; 16. Gita; 20. Paris; 22. mu; 23. ki; 24. sitar; 26. lok; 27. na; 30. no; 31. loj; 33. nadev; 35. da; 36. kamin; 37. Odesa; 40. ras; 41. pop; 43. anoda; 45. oda; 47. opat; 49. Arab; 50. Ivo; 53. to; 57. pol; 58. milo; 59. lama; 61. sod; 63. kosa; 64. to; 66. Ra; 68. gori; 69. som; 70. koc; 71. oko; 72. Nil; 74. bon; 75. so; 76. ki; 79. na; 81. da.

Rešitev »čarobnega kvadrata«

328	+	408	+	364	+	442	+	399
432	+	357	+	436	+	394	+	322
352	+	460	+	390	+	315	+	424
453	+	382	+	340	+	418	+	348
376	+	334	+	411	+	372	+	448

Križanke v 6. štev. so pravilno rešili in so bili izžrebani za nagrade:

Marija Pišek, 2. r. mešč. šole v Kranju.

Miroslav Romšek, 3. r. II. deš. lj. š. v Ljubljani.

Ciril Simičak, 5. r. lj. šole v Cerknici pri Rakeku.

Peter Knez, 5. r. lj. šole v Petrovčah pri Celju.

Otroci, hranite in varčujte, pomnite:
Iz malega raste veliko!

Mestna hranilnica Ljubljanska

izdaja na dom domače hranilnike.

Stopite tudi vi v krog njenih
vlagateljev in varovancev!

Kar potrebuje mladina v šoli
in doma, dobi po nizkih cenah v

Učiteljski knjigarni v Ljubljani in v podružnicah v Mariboru in Celju

Zlasti priporočamo bogato izbiro lepih mladinskih
knjig po znižanih cenah. Izberite knjige po cenikih,
ki jih imajo šolski upravitelji, in naročite skupaj,
da bo manjša poštnina

Insericajte v »Našem rodu«!

Klišaje

eno- ali večbarvne,
za časopise, knjige,
razglednice itd. izdeluje

klišarna

»JUGOGRAFIKA«

LJUBLJANA — SV. PETRA NASIP 23